

A magyar nyelvű oktatás helyzete Temes megyében

Kutatási jelentés
Készült az
Iskolák Veszélyben
program keretén belül a BGA ZRT megbízásából

Összeállította Kiss Tamás és Kapitány Balázs

Közpolitikai Elemző Központ
Kolozsvár

2012-12-20

TARTALOM

A TEMES MEGYEI MAGYAR KÖZÖSSÉG DEMOGRÁFIAI HELYZETE	2
A MAGYAROK SZÁMÁNAK ÉS ARÁNYÁNAK ALAKULÁSA.....	2
DEMOGRÁFIAI FOLYAMATOK A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN	7
A SZÜLETÉSSZÁMOK ALAKULÁSA	11
A TEMES MEGYEI OKTATÁSI HÁLÓZAT	13
TEMES MEGYE AZ ERDÉLYI MAGYAR OKTATÁSI TÉRKÉPEN.....	13
OKTATÁSI HELYSZÍNEK, GYERMEKSZÁMOK.....	15
VESZÉLYEZTETETT OKTATÁSI HELYSZÍNEK	18
<i>Lugos</i>	18
<i>Igazfalva</i>	19
<i>Nagyszentmiklós</i>	21
<i>Pusztakeresztúr</i>	22
<i>Nagycsanád</i>	24
<i>Zombolya</i>	25
<i>Ótelek</i>	26
<i>Detta</i>	27
<i>Újszentes</i>	28
<i>Ötvösd</i>	30
MEGSZÜNT OKTATÁSI HELYSZÍNEK	31
<i>Bodófalva</i>	31
<i>Szapáryfalva</i>	32
<i>Temesrékás</i>	33
KONKLÚZIÓK, TEENDŐK.....	34

A Temes megyei magyar közösség demográfiai helyzete

A magyarok számának és arányának alakulása

A közbeszédben és a magyar nyelvű társadalomtudományos irodalomban egyaránt megszokottá vált az Erdély kifejezés tág értelmű használata. E szerint Erdély alatt nem a korábban is így nevezett történeti egységet (az Erdélyi Fejedelemség területét), hanem az első világháború után Magyarországtól Romániához csatolt teljes területet értjük. A kiterjesztés által a Partiumot, Máramarost, illetve a Bánságot is mint Erdély tájegységeit értelmezzük. Elmondható azonban, hogy miközben az előző két tájegység (magyar és nem magyar) lakói ezt a kiterjesztést elfogadják és önmagukat nem különböztetik meg élesen az erdélyiektől, addig a bánságiakban erős a külön tudat nem csupán a regátiakkal, de az erdélyiekkel szemben is.¹

A régiót történeti fejlődési pályája is megkülönbözteti Erdélytől, de a történeti Magyarország egyéb tájegységeitől is. Az első szempont, hogy a terület csak 1718-ban szabadult fel a török uralom, a második pedig, hogy a felszabadulást követően 1718 és 1778 között a Temesi Bánság nem Magyarország részeként, hanem közvetlen császári igazgatású területként képezte a Habsburg birodalom részét. Ez a török uralom,

¹ Lásd ezzel kapcsolatban a Max Weber Társadalomkutató Központ 2004-es, a Temes megyei magyarok én-képére is kiterjedő kutatási jelentését.

majd a felszabadulást megelőző harcok során elnéptelenedett terület újraneépítésében játszott kulcsszerepet. Míg ugyanis a Marostól északra fekvő terület esetében a kolonizáció főszereplői magyar földesurak volta, addig a Marostól délre a telepítéseket a császári adminisztráció bonyolította. A terület újraneépítésében elsőként a Németország déli részéről érkező telepések játszották a főszerepet, akiket később egyre nagyobb számban érkező román, illetve szerb telepések egészítettek ki.² A császári adminisztráció ugyanakkor a magyar betelepülők elől elzárta a Marostól délre lévő területet, ami csak 1778 után, a Bánság Magyarországhoz történő reintegrációja után nyílt meg előttük. A XVIII század végén történő betelepülés eredményeként jött létre a ma is magyar többségű Ótelek, Végvár, illetve (a ma Arad megyéhez tartozó) Majláthfalva, vagy a mára magyar többségét elvesztő, illetve már nyelvet váltott közösségeknek otthont adó Magyarszentmárton és Gátalja. A magyar betelepülés, illetve telepítéspolitikája 1867 után igazán erőre, amikor a Bánság a magyar telepítések messze legfontosabb helyszínévé vált. Az ekkor betelepített falvak jelentős része (pl. a Temesvár vonzáskörzetébe került Újszentes, Igazfalva, vagy Torontálkeresztes) a rendszerváltást követően veszítették el magyar többségüket.

1. A teljes és a magyar anyanyelvű népesség számának alakulása Temes megyében az 1880-2011 között tartott népszámlálások szerint

	Teljes népesség	Magyar anyanyelvű	
		Szám	Arány
1880	454 145	32 676	7,2%
1890	502 582	45 998	9,2%
1900	541 849	70 338	13,0%
1910	560 258	96 364	17,2%
1930	559 591	91 943	16,4%
1956*	568 881	77 530	13,6%
1966	607 596	78 758	13,0%
1977*	696 884	77 525	11,1%
1992	700 033	61 088	8,7%
2002	677 926	47 707	7,0%
2011	650 544	33 835	5,2%

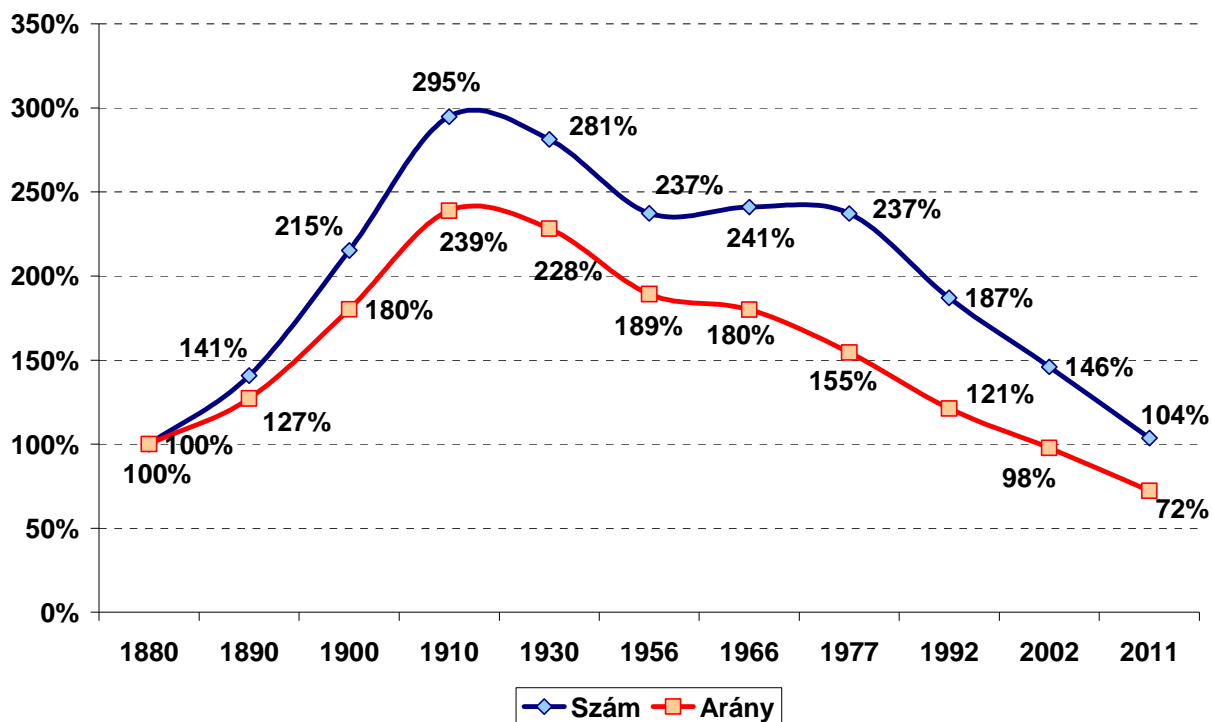
Forrás: Varga E. Árpád – Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája; INS

* Nemzetiség szerinti adat

Az intenzív telepítési politika, illetve – az elsősorban Temesváron jelentős – magyarok irányába történő asszimiláció hatásait jól mutatja a fenti táblázat, illetve az alábbi ábra. 1880 és 1910 között a magyar népesség száma a háromszorosára növekedett és megközelítette a 100 ezer főt. Ugyanebben a periódusban a magyarok aránya 7,2-ről 17,2 százalékra emelkedett.

² A Bánsági Hegyvidék (a mai Krassó-Szörény, Karánsebes, illetve Lugos környéke) kevésbé néptelenedett el, mint az alacsonyabban fekvő részek. Ezeken a területeken a Temesi Bánság megalapításakor is léteztek román falvak.

2. A magyar anyanyelvű népesség számának és arányának alakulása Temes megyében 1880-hoz képest (1880=100%)

Forrás: Varga E. Árpád – Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája; INS
* Nemzetiség szerinti adat

Érdeemes a magyarok számának és arányának alakulását a régió központjában, Temesváron is végig követni, hisz a városban jóval szélsőségesebben érvényesültek a hatalmi változásokat kísérő etno-demográfiai folyamatok.

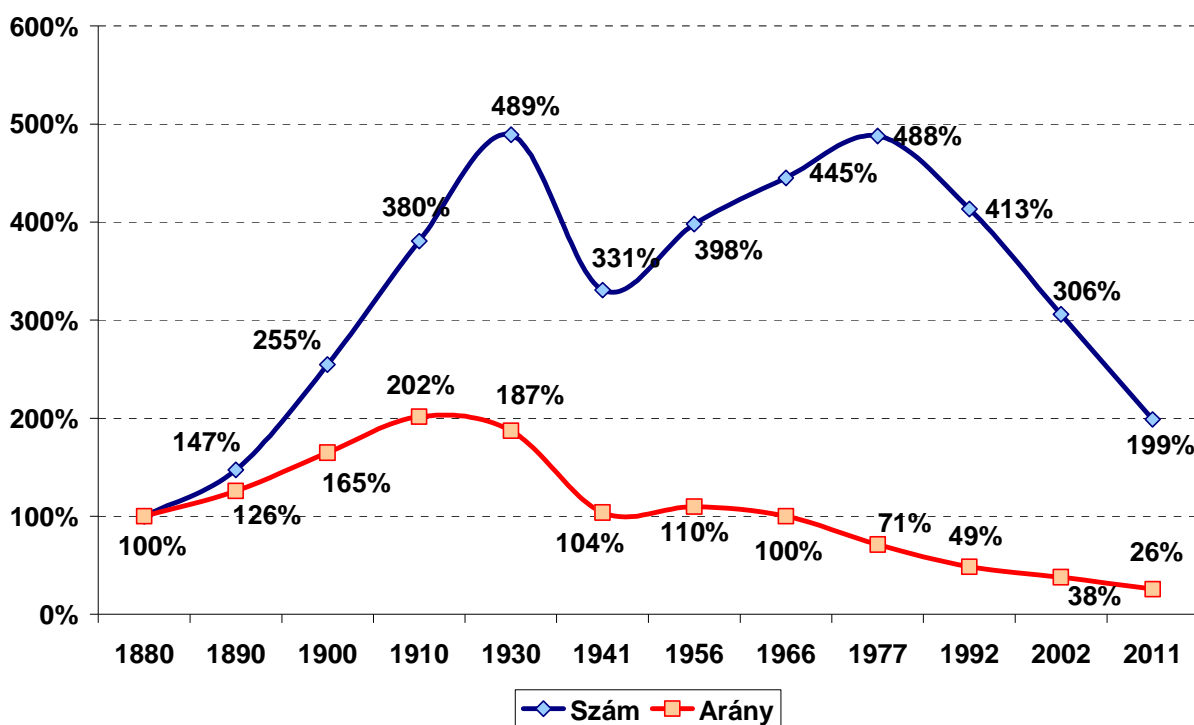
3. A teljes és a magyar anyanyelvű népesség számának alakulása Temesváron az 1880-2011 között tartott népszámlálások szerint

	Teljes népesség	Magyar anyanyelvű		A temesváriak aránya a megye magyar nyelvi közösségén belül
		Szám	Arány	
1880	38 702	7529	19,5%	23,0%
1890	45 948	11 100	24,2%	24,1%
1900	60 551	19 162	31,6%	27,2%
1910	74 003	28 645	38,7%	29,7%
1930	102 390	36 818	36,0%	40,0%
1941	125052	24891	19,9%	32,1%
1956*	142 257	29 968	21,1%	38,7%
1966	174 243	33 502	19,2%	42,5%
1977	269 353	36 724	13,6%	47,4%
1992	334 115	31 124	9,3%	50,9%
2002	317 660	23 036	7,3%	48,3%
2011	304 467	14 967	4,9%	44,2%

Forrás: Varga E. Árpád – Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája; INS
* Nemzetiség szerinti adat

Elmondható, hogy az Osztrák Magyar Monarchia évtizedeiben 1880 és 1910 között a magyar népesség jóval gyorsabban növekedett mint a város teljes népessége. Ennek következtében a magyarok aránya kezdeti 19,5 százalékról 38,7 százalékra emelkedett. Az is megfigyelhető ebben a periódusban, hogy a magyar lakosság növekedése a városban jóval intenzívebb volt mint a (mai) megye többi településén. Így 23-ról 40 százalékra növekedett a temesváriak aránya a megye teljes magyar nyelvi közösségén belül.

4. A magyar anyanyelvű népesség számának és arányának alakulása Temesváron 1880-hoz képest (1880=100%)

Forrás: Varga E. Árpád – Erdély nemzetiségi és felekezeti statisztikája; INS
* Nemzetiség szerinti adat

Az első világháborút követő impériumváltás természetesen megtörte a századfordulót jellemző erőteljes magyar nyelvi/etnikai expanziót, azonban a két világháború között még nem következtek be olyan társadalmi folyamatok, amelyek a magyar közösség nagymértékű demográfiai térvesztésére utalnának. 1910 és 1930 között a megyében a magyarok száma és aránya kis mértékben csökkent. Temesváron ezzel szemben a magyarok számának a jelentős (közel 30 százalékos) növekedése volt tapasztalható, miközben a magyarok (egy enyhe aránycsökkenés ellenére) a város modernkori történelmében először adták a lakosság relatív többségét, számban megelőzve a korábban domináns németeket. A magyar nyelvi/etnikai közösség térvesztése a második világháború alatt, illetve után vált egyértelművé. A temesvári magyarok második világháború alatti helyzetét alapjaiban határozta meg az, hogy a város a Második Bécsi Döntést követően Dél-Erdély és Bánság többi részével román fennhatóság alatt maradt, ami (elsősorban a városi középosztályt érintő) elvándorlást hozott magával.

A kommunista periódusban végrehajtott népszámlálások szerint Temes megyében jószerével stagnált a magyarok lélekszáma, ami egyben (egy a rendszerváltást követő periódussal összevetve enyhe) aránybeli csökkenést eredményezett. Temesváron ugyanebben a periódusban növekedett a magyarul beszélők száma, ami azonban csak arra volt elég, hogy 1977-ben ismét elérje az 1930-as 36 ezres értéket. A korszakban lezajlott erőteljes városnövekedés mellett ez egyben a magyarok arányának nagymértékű visszaesését jelentette. Ezzel együtt 1977-ben a magyarok még mindig a város lakosságának 13 százalékát tették ki. A kommunista periódusban a magyarokat érintő változásnál drámaibb etno-demográfiai folyamatok zajlottak le. A századfordulón a német (sváb) népesség 200 ezer fős száma a megye mai területén majdhogynem megegyezett a románokéval, ha pedig a Lugos környéki hegyvidéki részeket nem számítjuk, egyértelműen ők alkották a legnagyobb lélekszámú közösséget. Temesvár a századfordulón még abszolút német többséggel rendelkezett, amit (mint érintettük) csak a két világháború között váltott fel a magyar túlsúly. A németek számára először a második világháború jelentett érzékeny veszteséget, elsősorban a Németországba menekültek, majd a deportáltak nagy száma miatt. 1956-ban azonban így is a megye 20 százalékát tették ki a német nemzetiségűek, ami 1977-re 14 százalékra mérséklődött. Temesváron belül ugyanezek az arányok 17, illetve 10 százalék voltak.

A megye etnikai (és tegyük hozzá társadalmi) szerkezete a hetvenes évek második felétől kezdett végletesen megbomlani. 1978 és 1989 között a Német Szövetségi Köztársaság és Románia között kötött egyezmény alapján évente 12 ezer német hagyhatta el az országot. A mindkét fél részéről meglehetősen tudatosnak látszó „kiűritési” politika első körben az erdélyi szászokat érintette, míg a bánági svábok csak a nyolcvanas években kapcsolódhattak be nagyobb számban a Németország fele irányuló migrációba. Mi több a svábok jelentős részének az elvándorlására csak közvetlenül 1990 után került sor: az 1989-es rendszerváltás Temes (és még inkább Krassó-Szörény megyékben) még szinte érintetlen német közösségeket talált.

A nagyszámú német közösség fokozatos elvándorlása, az ország más részeinél hagyományosan alacsonyabb termékenység és a megye viszonylagos gazdasági fejlettsége oda vezetett, hogy (miként korábban Magyarországon belül) a kommunista periódus második felében Temes a romániai belső migráció egyik legfontosabb célpontja lett. Az erre vonatkozó elemzések szerint a megye Moldvából, Olténiából és Erdélyből egyaránt nagyszámú bevándorlót vonzott. A magyar közösség szempontjából annak van központi jelentősége, hogy a (belső) migránsok között is nagy számban képviseltették magukat magyar nemzetiségűek. A nyolcvanas években nagy visszhangot váltott ki Tófalvi Zoltán szociográfiája, aki a Temesváron élő atyhaiak közösségét mutatta be, rámutatva, hogy tulajdonképpen egyfajta migrációs hálózaton keresztül költözött a mára jószerével elnéptelenedett udvarhelyszéki falu lakosságának többsége a bánági metropoliszba.³ A németektől elhagyott falusi területekre szintén érkeztek a nyolcvanas években székelyföldi telepések. Magunk a Temes megyei magyar oktatás helyzetét vizsgáló terepmunkánk során Kiszentpéteren készítettünk interjúkat, ahol a 2002-es népszámlálás szerint az 540 fős népesség 30

---

³ Tófalvi Zoltán (1982) A Temesváron élő atyhaiak közössége. In. *Korunk Évkönyv 1982*, 9–38.

százaléka volt magyar nemzetiségű. Ők gyakorlatilag kivétel nélkül az 1980-as években Gyergyóból (elsősorban Gyergyóditróból) érkező telepések. A nagymértékű népességmozgás nem csupán a térség etnikai szerkezetét bontotta meg, hanem a társadalmi szövetét is átrendezte. Az egykori német falvakat (amelyek korábban a gazdaságilag leginkább prosperáló települések voltak) most sokfelől verbuválódott telepések foglalják el, akik a helyi társadalmi és szimbolikus hierarchia alján helyezkednek el. A hosszabb helyi kontinuitással rendelkező román (esetleg magyar, szerb, bolgár stb.) közösségek gyakran az újonnan jöttekkel szemben fogalmazzák meg saját bántási identitásukat, amiben nem az etnikai különbségek, hanem a törzsökösség jut főszerephez.

Részben ezek az újonnan érkezettek és törzsökös bántásiak közötti különbségek is hozzájárultak ahhoz, hogy a székelyföldi (és részben más vidékekről, például a Szilágyságból) érkező bevándorlás azonban nem tudta megállítani a Temes megyei magyarok nyolcvanas években beinduló erőteljes demográfiai csökkenését. A németek mellett a Temes megyei és temesvári magyar közösség végletes demográfiai eróziója is a nyolcvanas években kezdődött és az utóbbi két évtizedben teljesedett ki. 1977-ben a megyében még 77 ezer, míg Temesváron 36 ezer magyar élt. Ezek a számok mára 33, illetve 14 ezerre csökkentek, ami 56, illetve 59 százalékos visszaesést jelent.

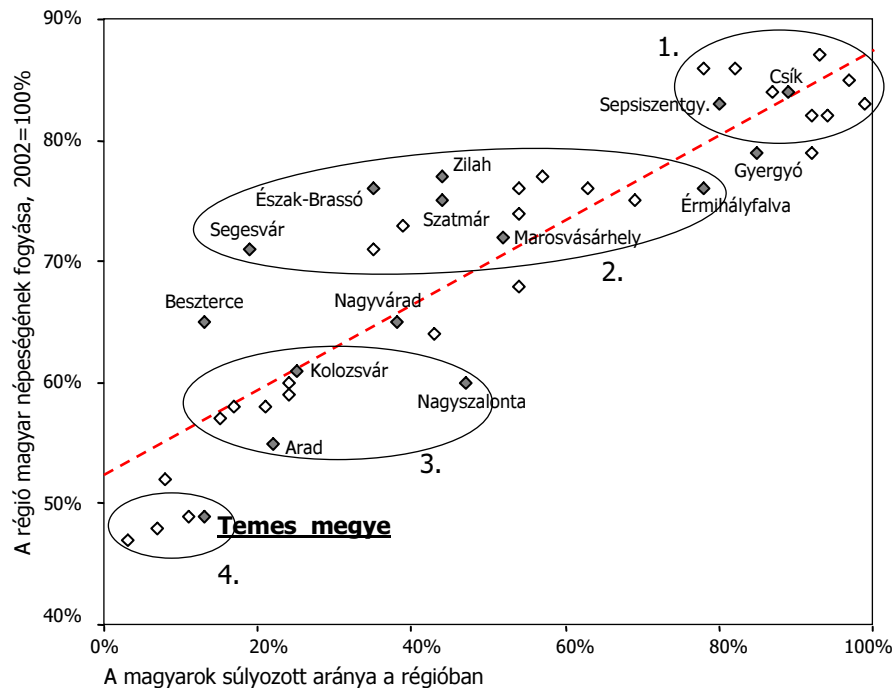
Demográfiai folyamatok a rendszerváltás után

Egy 2007-ben elvégzett regionálisan bontott népesség-előreszámítás⁴ Erdélyt 42 kistérségre bontotta, majd ezeket a demográfiai kilátások alapján négy kategóriába csoportosította. Az alábbi ábrán az 1. csoport a viszonylag jó, a 2. csoport a közepes, míg a 3. csoport a rossz demográfiai kilátásokkal jellemezhető régiókat jelöli. Temes megye Hunyad, Krassó-Szörény és Szeben megyék mellett egy negyedik csoportba tartozik, amit a szerzők feleződő népességgel rendelkező régiók csoportjának neveztek.

---

⁴ Csata István – Kiss Tamás: *Népességi perspektívák. Az erdélyi magyar népesség regionálisan tagolt népesség-előreszámítása 2022-ig és 2032-ig.* Kolozsvár, 2007 Kriterion

5. A régiók népességszáma 2002-höz képest 2032-ben a súlyozott arány függvényében

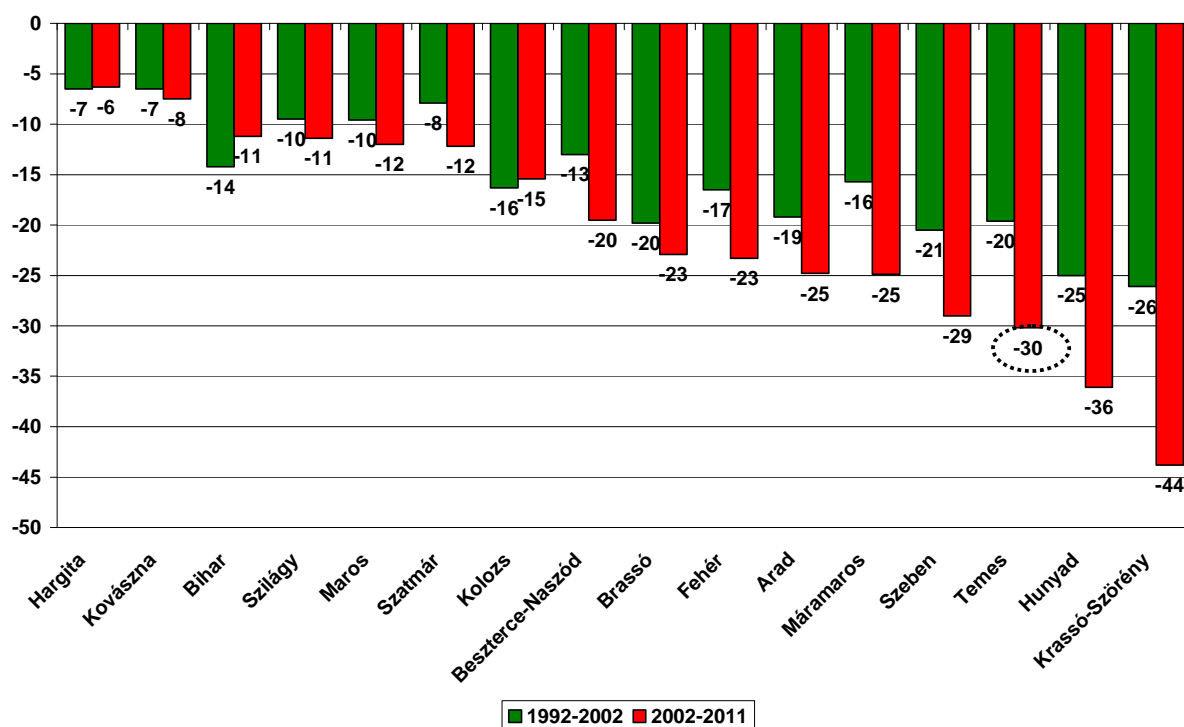

Forrás: Csata – Kiss 2007

Ezen régiókban a magyar népesség átlagéletkora messze az erdélyi átlag feletti, a vegyes házasságok aránya pedig meghaladja az ötven százalékot. Az erőteljes asszimilációs folyamatok mellett a magyarok elvándorlása is jelentős ezekről a területekről. A szerzők állítása szerint ilyen körülmények között a magyar identitás újratermelődése a homogén magyar családokban sem tekintethető magától értetődőnek. Amit azonban érdemes kiemelni, hogy a 2011-es népszámlálás még az előszámításhoz képest is kedvezőtlen eredményeket hozott. Temes megyében csak az elmúlt tíz évben 30 százalékkal csökkent a magyar népesség száma, amit a 16 (részben) magyarlakta megye közül csak az igen erőteljes román népességvesztést is elszenvedő Hunyad, illetve a szörványok szörványának számító Krassó-Szörény megye múlt felül.

6. A magyar népesség számának alakulása megyék szerint 1992-2002, illetve 2002-2011 között

Forrás: INS

Az elmúlt években elvégzett demográfiai vizsgálatok alapján vázolni tudjuk, hogy milyen okok vezettek a magyar közösség ilyen mértékű demográfiai eróziójához. Az elemzés során a természetes népmozgalmi egyenlegről indulhatunk ki, ami nemzetiség szerinti bontásban is rendelkezésünkre áll. E szerint az 1992 és 2002 közötti csökkenés 35, a 2002 és 2011 közötti csökkenés 25 százalékát magyarázhatjuk azzal, hogy az elhalálozások száma meghaladta a születéseket.

Érdemes kiemelni, hogy a természetes népmozgalmi veszteség (ami a magyarként bejegyzett gyermekek és elhalálozottak számát veszi alapul) definíció szerint magába foglalja az intergenerációs asszimilációs veszteséget, ami abból keletkezik, hogy a vegyes házasságokon belüli kiegyenlítetlen etnikai szocializáció okán, az itt született gyermekek nagy többsége a román identitás és nyelv fele mozdul el.

7. A magyar népesség természetes népmozgalmi egyenleggel magyarázható és nem magyarázható csökkenése Temes megyében 1992 és 2011 között

	Természetes népmozgalmi veszteség	Természetes népmozgalommal nem magyarázható veszteség	Összesen
1992-2002	-4 362	-7 948	-12 310
2002-2011	-3 856	-11 406	-15 262

Forrás: saját számítás INS adatok alapján

Az alábbi táblázatban látható, hogy az elmúlt húsz évben a házasságra lépő Temes megyei magyar fiatalok kétharmada más nemzetiségű párt választott magának és (a 2002-es népszámlálás során) a vegyes családban született gyermekek csupán 29 százalékát regisztrálták magyarként. Így a nagyfokú etnikai keveredés és a vegyes családokon belül a többség irányába gravitáló etnikai szocializáció jelentős, a magyar születésszámnak mintegy harmadát kitevő asszimilációs veszteséget okozott.

8. Vegyes házasság, etnikai szocializáció és asszimilációs veszteség Temes megyében

	Vegyes házasságok aránya	Magyarként regisztrált gyermekek a 2002-es népszámláláson	Intergenerációs asszimilációs veszteség
1992	63,4	29,4	843
2002	68		606

Forrás: saját számítás INS adatok alapján

Megfigyelhető azonban, hogy a demográfiai csökkenés nagyobb hányadát (1992 és 2002 között 65; 2002 és 2011 között 75 százalékát) nem magyarázza a természetes népmozgalmi veszteség. Ez elvben két tényezőtől adódik össze, nevezetesen a nemzetiségváltásként értelmezhető intra-generációs asszimilációból, illetve a vándormozgalmi veszteségből. A Temes megyei magyar közösség esetében az utóbbi évtizedekben mindkettő hangsúlyos volt.

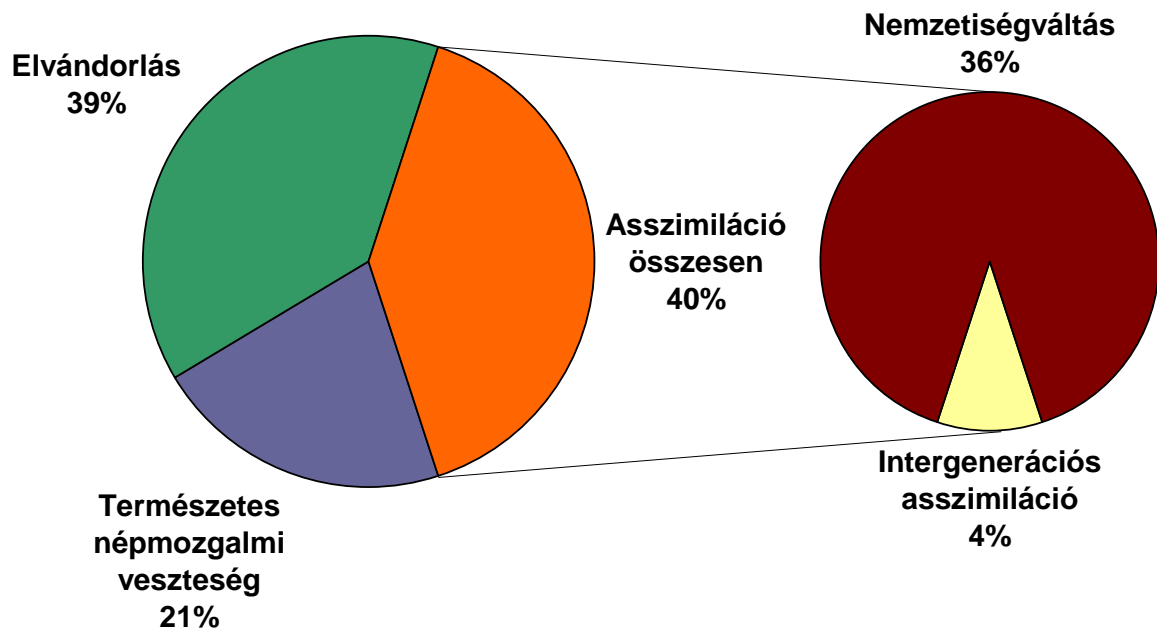
Egyrészt (miközben összességében Temes megye belső migrációs mérlege pozitív) a magyar közösség fokozódó elvándorlása jellemző. Ez elsősorban a mobilitási pályájukat a magyar intézményrendszeren (vagy a magyar nyelvi közegen) belül megvalósító fiatalokra jellemző, akiknek az életpályája mintegy természetes módon kifelé vezet: egy részük az országon belül vándorol a nagyobb arányban magyarok által lakott területekre, míg sokan Magyarországra költöztek.

Az intra-generációs asszimiláció két csoportra osztható. Egyfelől jellemző, hogy a (többnyire vegyes házasságokban született) kisgyermek egy részét szülei még magyarként regisztrálják, de a gyermek felnőve, a következő népszámlálás alkalmából már románnak adja meg a nemzetiségét.⁵ Másfelől úgy tűnik, Temes megyében számolhatunk „klasszikus” intergenerációs asszimilációval is. Egy korábbi elemzésünkben⁶ a magyar közösség magyar-román nemzetiségváltásból származó (statisztikai) veszteségét minimálisan 5500 főre becsültük. Érdeemes hozzátenni, hogy az asszimilációs veszteség ezen formája Románia más magyar lakta megyéiben nem, vagy sokkal kisebb mértékben jellemző.

⁵ Ezt Szilágyi a korábbi hetero-identifikációval nem egyező autoidentifikációnak nevezte. Lásd: Szilágyi N. Sándor: *Az asszimiláció hatása a népesedési folyamatokra*. In: Kiss Tamás (szerk.) *Népesedési folyamatok Erdélyben*. Kolozsvár, Kriterion, 157–235.

⁶ Kiss Tamás – Barna Gergő: *Népszámlálás 2011. Erdélyi magyar népesedés a XXI. század első évtizedében. Demográfiai és statisztikai elemzés*. Kolozsvár, ISPMN 2012.

9. A Temes megyei magyar népesség fogyását meghatározó tényezők becslése: 2002-2011

Forrás: a természetes népmozgalmi egyenlegre vonatkozóan INS adatok; az elvándorlás és asszimiláció arányáról saját becslés

A migrációs és a nemzetiségváltásból származó veszteséget a fent említett tanulmányunkban kíséreltük meg szétbontani az egyes (tágra értelmezett) erdélyi megyék esetében. Román–magyar nemzetiségváltást ott feltételeztünk, ahol a magyarok természetes népmozgalmi egyenleggel nem magyarázható népességvesztesége több mint 1,8-szorosan haladta meg a teljes népességre jellemző értéket. Ezek a megyék Krassó-Szörény, Hunyad, Temes, Máramaros és Szeben. Temes megyében a belső migrációs nyereségtől megtisztított migrációs veszteség 1,8-szorosára becsültük a magyarok migrációs vesztségét. (Kiss – Barna 2012: 63) Eljárásunk nem természetesen nem tekinthető egzaktnak, azonban az eredmény jelzi, hogy a megyében az asszimilációs folyamatok nagyságrendileg hogyan befolyásolják a népesedési folyamatokat.

A születésszámok alakulása

Az oktatási rendszer szempontjából, a demográfiai tényezők közül a születésszámoknak van közvetlen szerepük. Ezeket nemzetiség szerinti bontásban településenként kaptuk kézhez a Statisztikai Hivataltól az 1992-2010-es periódus vonatkozásában.

Romániában a születéseket regisztrálják az újszülött nemzetisége szerint is, amit a szülők bevallása alapján rögzítenek. Ehhez a mérőszámhoz két fontos (az érvényességét pontosító, illetve korlátozó) megjegyzést érdemes hozzáfűzni. Egyrészt az így kapott születésszámban már elviekben megmutatkozik az intergenerációs veszteség. Ez ugyanis nem az anya nemzetiségére, hanem a gyermek szülők által bevallott nemzetiségére vonatkozik. Másrészt azonban az 1992-2002-es periódus vonatkozásában megfigyelhető volt a népszámláláshoz viszonyított alul-regisztráció. Az 1996 és 2001 között születettek esetében a népmozgalmi statisztika mintegy 12-23 százalékkal kisebb születésszámot mutatott ki, mint arra a népszámlálás születési év és nemzetiség szerinti adatai következtetni engedtek. Ezek a megszorítások korlátozzák a népmozgalmi statisztika érvényességét, mégis úgy véljük, hogy az itt megjelenő születésszámokat elfogadhatjuk, mint a magyar nyelvű oktatási hálózat számára rendelkezésre álló maximális keretszámot.

10. Az összes és a magyarként regisztrált születések száma Temes megyében 1992-2010 között

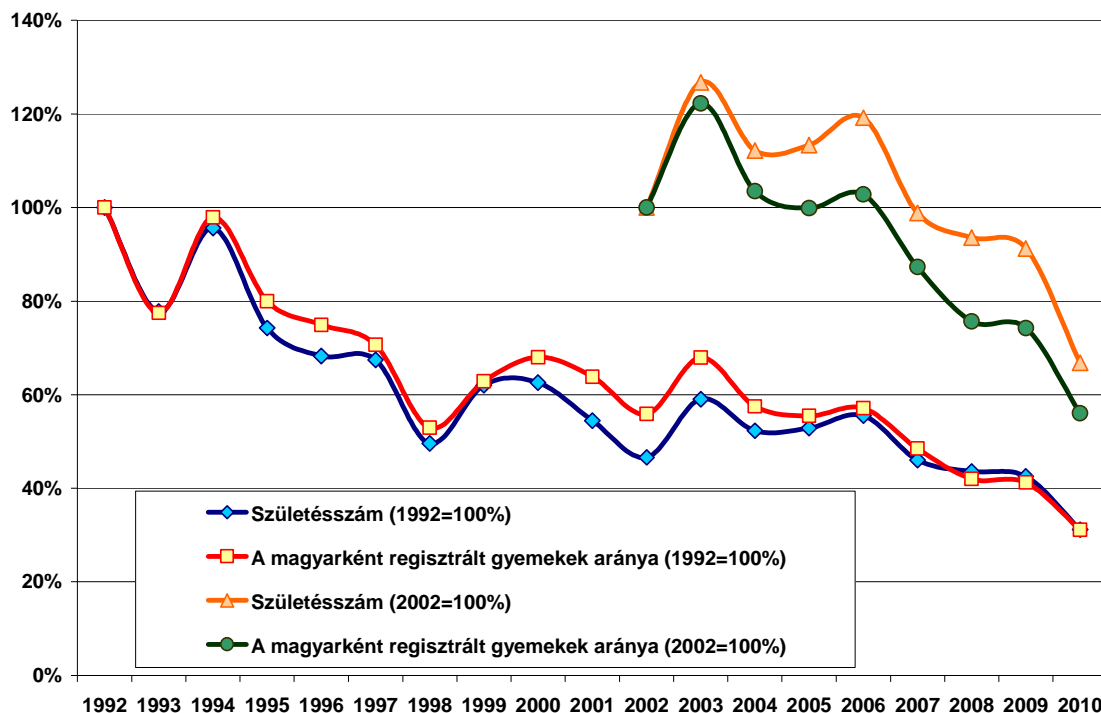
	Összes születés	Ebből magyarként regisztrált		Az adott évben született a népszámlálás szerint (2002)	Eltérés
		Magyar	%		
1992	6877	369	5,4%	331	-11,5%
1993	6858	287	4,2%	303	5,3%
1994	6678	353	5,3%	317	-11,4%
1995	6345	274	4,3%	267	-2,6%
1996	6228	252	4,0%	296	14,9%
1997	6523	249	3,8%	283	12,0%
1998	6399	183	2,9%	258	29,1%
1999	6748	229	3,4%	271	15,5%
2000	6288	231	3,7%	279	17,2%
2001	5831	201	3,4%	263	23,6%
2002	5699	172	3,0%	-	-
2003	5944	218	3,7%	-	-
2004	6215	193	3,1%	-	-
2005	6507	195	3,0%	-	-
2006	6646	205	3,1%	-	-
2007	6491	170	2,6%	-	-
2008	7093	161	2,3%	-	-
2009	7046	157	2,2%	-	-
2010	6837	115	1,7%	-	-

Forrás: INS

Elmondható, hogy miközben a teljes népességre vonatkoztatott születésszámok nem változtak a vizsgált periódusban, a magyarként regisztrált újszülöttek száma és aránya drasztikusan csökkent. 1992-ben még 369 magyar nemzetiségű újszülöttet mutattak ki a népmozgalmi statisztikák, ami ekkor az újszülöttek 5,4

százalékát tette ki. 2010-ben ezzel szemben csupán 115 magyar újszülöttet regisztráltak, ami a teljes létszám 1,7 százalékát tette ki. A két időpont között a csökkenés kétharmados, de 2002 és 2010 között is közel negyven százalékkal esett vissza a magyar újszülöttek száma.

11. A magyar születésszámok és magyarként regisztrált gyermekek megyén belüli arányának alakulása 1992-2010, illetve 2002-2010 között (1992; 2002=100%)

Forrás: INS

A Temes megyei oktatási hálózat

Temes megye az erdélyi magyar oktatási térképen

A magyar nyelvű oktatási hálózatnak a nyelvi és kulturális reprodukció szempontjából kiemelt jelentősége van. Az etnikai exogámia mellett (és azzal szoros kölcsönhatásban) a magyar nyelvű oktatás felszámolódása az, ami magyar identitás és nyelvi készségek átörökítésének az esélyét minimálisra csökkentik. Mielőtt a Temes megyében még létező magyar oktatási hálózatot bemutatnánk megpróbáljuk a régiót az erdélyi oktatási térképen elhelyezni. Ebben az oktatási minisztérium 2005 és 2009 közötti tanévekre vonatkozó nemzetiség és oktatási nyelv szerinti megyei keresztábrákra hagyatkozunk. Szükséges leszögezni, hogy a kézhez kapott adatok nagyon nagymértékben hiányosak voltak, így a vizsgált évekre

átlagokat tudtunk kiszámítani, mindenhol az elfogadhatónak/plauzibilisnek tűnő adatokra hagyatkozva.⁷ Két megye, Máramaros és Kolozs esetében nem is tudtunk becslést készíteni. Az alábbiakban az óvodai, az elemi és az általános iskolai hálózatot az egyes szinteken magyar nyelven tanuló gyerekek arányán keresztül jellemzzük.

12. A magyarul tanuló és magyar nemzetiségű és magyarul tanuló gyermekek az egyes oktatási szinteken Temes megyében (2005/2006-2008/2009 közti tanévek átlaga)

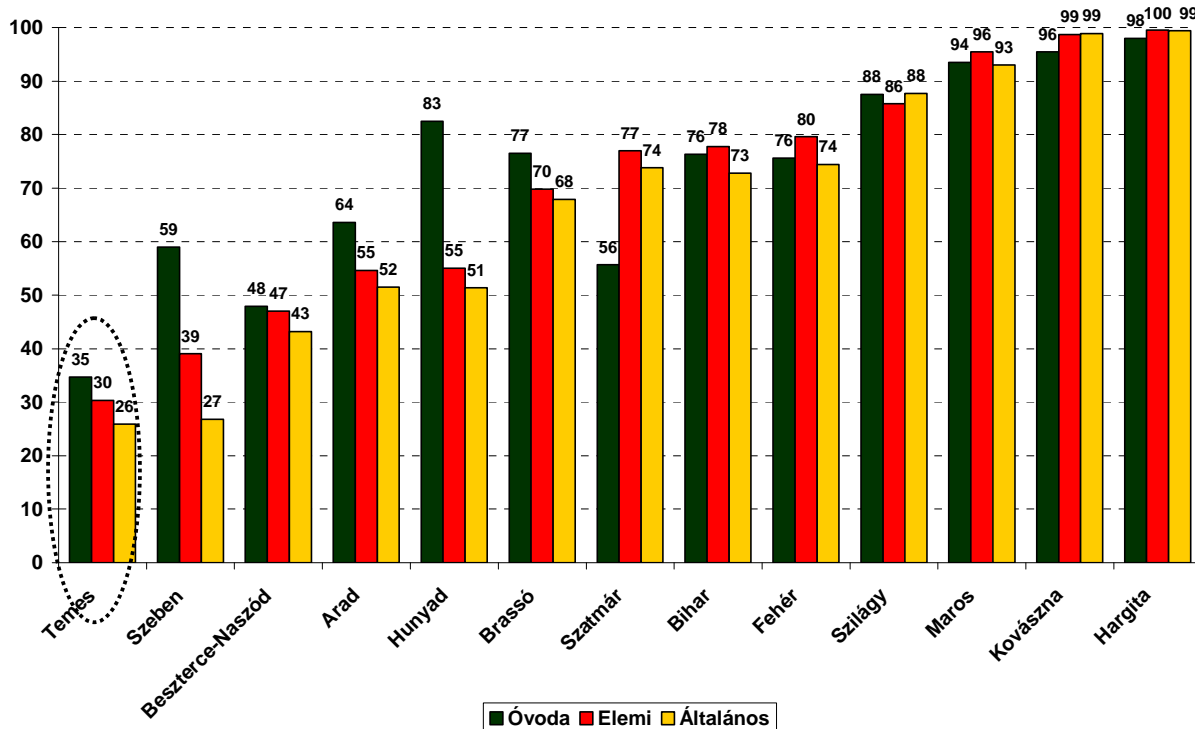
Oktatási szint	Összes diák	Magyar csoportba járok				Magyar nemzetiségű óvodások		
		Összes	Magyar nemz.	Román nemz.	Roma nemz.	Összes	Magyar csoport	Román csoport
Óvoda	20606	512	418	87	0	1205	418	787
Elemi	26442	413	391	19	2	1287	391	896
Általános	27402	342	338	4	0	1305	338	967

Forrás: Oktatásügyi Minisztérium

Az oktatási minisztérium adatai szerint Temes megyében a 2005/2006 és 2008/2009 közötti tanévekben átlagban 1205 magyar nemzetiségű óvodás, 1287 elemi és 1305 általános iskolás tanult. Közülük azonban csak egy kisebbség 35, 30, illetve 26 százalék tanult az anyanyelvén, míg a többiek román nyelven folytatták a tanulmányaikat. Az adatok szerint a „magyar nyelvű” óvodai oktatásban jelentős (17 százalékos) volt a román nemzetiségű gyermekek aránya. (A 2011/12-es tanévben már 600 főre nőtt magyar csoportba járó óvodások száma a megyében, eközben valószínűleg még tovább emelkedett körükben a román nemzetiségű gyermekek arány) Ez az elemi, illetve általános iskolákra már értelemszerűen nem volt jellemző. Míg az óvodákban a román, addig az iskolai szinten a magyar csoportokban a roma nemzetiségű gyermekek aránya válik egyre jelentősebbé a megyében, de ez utóbbi nem, vagy csak alig jelenik meg jelenik a minisztériumi statisztikákban.

⁷ Az oktatási minisztérium adatbázisát (BDNE – Baza de Date Nationala a Educatiei) az egyes oktatási intézmények töltik fel. Ez elviekben egy személyi szintű adatbázis, ami tartalmazza a diákok nemzetiségét és az oktatás nyelvét is. A gyakorlatban azonban a személyi szintű adatokat az iskolák nem minden esetben töltik fel, gyakran csupán aggregát adatokra épülő jelentéseket küldenek a tanfelügyelőségek fele. Így képzelhető el, hogy az oktatási minisztérium adatai hiányosak (az így kapott arányok pedig hibásak) legyenek.

13. A magyar nyelven tanulók aránya oktatási szintek szerint Erdély megyéiben (2005/2006 – 2008/2009-es tanévek átlaga)

Forrás: Oktatásügyi Minisztérium

Az is elmondható, hogy a magyar nyelven tanulók aránya a magyar nemzetiségűek között Temes megyében más megyékhez viszonyítva egyedülállóan alacsony. Temes megye után Szegedben kezdik a legtöbben (61 százalék) román tannyelvű iskolában a tanulmányaikat első osztályban. Ezek a számok szintén igen alacsonyak Hunyad, Beszterce-Naszód, illetve Arad megyék esetében.

Oktatási helyszínek, gyermekszámok

A Temes megyei magyar nyelvű oktatási hálózat tekintetében jó kiindulópontnak kínálkozik Erdei Ildikó⁸ 2001/2002-es tanévre vonatkozó leírása. Az alábbi táblázat, amiben az Erdei Ildikó által közölt adatokat a 2011/2012-es tanévvel vetettük össze jól mutatják az oktatási hálózat utóbbi években bekövetkezett leépülését.

14. A magyar nyelvű alapoktatásban résztvevők száma a 2001/2002 és 2011/2012-es tanévekben

	Elemi	Általános
2001/2002	425	438
2011/2012	281	275
Változás	-34%	-37%

⁸ Erdei Ildikó: Erdei Ildikó: Szórvány és oktatás in: Kisebbségkutatás 2003/2 letölthető: http://www.hhrf.org/kisebbssegkutataskk_2003_02/cikk.php?id=753

A magyar nyelvű oktatásban résztvevő gyermekek száma Erdei felmérésének az időpontjában 425 elemi és 438 általános iskolás diákot foglalt magába, ami a 2011/2012-es tanévre 281-re, illetve 275-re esett vissza.

15. A Temes megyei magyar nyelvű oktatási hálózat a 2001/2002-es, illetve a 2011/2012-es tanévekben

Település	Oktatási intézmény	Magyar osztályok / csoportok száma 2001/2002 tanév	Magyar osztályok / csoportok száma 2011/2012 tanév
Temesvár	1-es számú I–VIII. osztályos Iskola	I–IV : 4 osztály V–VIII.: 3 osztály	Megszűnt
	25-ös számú I–VIII. osztályos Iskola	I–IV.: 1 osztály	Megszűnt
	26-os számú I–VIII. osztályos Iskola	I–IV.: 2 osztály V–VIII.: 4 osztály	Megszűnt
	Bartók Béla Elméleti Líceum	I–IV. : 7 osztály V–VIII. : 8 osztály IX–XII.: 12 osztály	I–IV. : 7 osztály V–VIII. : 8 osztály IX–XII.: 12 osztály
	Gerhardinum Római Katolikus Teológiai Líceum	IX–XII.: 4 osztály	IX–XII.: 3 osztály
Lugos	5-ös számú (Eftimie Murgu) I–VIII. osztályos Iskola	I–IV.: 2 osztály V–VIII.: 4 osztály	I–IV: 2 osztály V–VIII: 1 osztály
Zsombolya	1-es számú I–VIII. osztályos Iskola	I–IV. osztály: 1 osztály V–VIII. osztály: 4 osztály	I–IV: 1 osztály V–VIII: 1 osztály
Nagyszentmiklós	1-es számú I–VIII. osztályos Iskola	I–IV. osztály: 1 osztály V–VIII. osztály: 4 osztály	I–IV: 1 osztály V–VIII: 1 osztály
Detta	Szent Mihály Líceum	I–IV. osztály: 1 osztály	I–IV. osztály: 1 osztály
Nagybodófalva	I–IV. osztályos Iskola	I–IV. osztály: 1 osztály	Megszűnt
Csanád	I–VIII. osztályos Iskola	I–IV. osztály: 2 osztály	I–IV: 1 osztály: 1 osztály
Igazfalva	I–VIII. osztályos Iskola	I–IV. osztály: 1 osztály V–VIII. osztály: 3 osztály	I–IV. osztály: 1 osztály V–VIII. osztály: 2 osztály
Ótelek	I–VIII. osztályos Iskola	I–IV. osztály: 2 osztály V–VIII. osztály: 4 osztály	I–IV. 1 Osztály V–VIII. 1 Osztály
Ötvösd	I–IV. osztályos Iskola	I–IV. osztály: 1 osztály	I–IV. osztály: 1 osztály
Pusztakeresztúr	I–IV. osztályos Iskola	I–IV. osztály: 1 osztály	Megszűnt, majd újraindult: 1 osztály
Temesrékás	Rékási Elméleti Líceum	I–IV. osztály: 1 osztály	Megszűnt
Szapáryfalva	I–IV. osztályos Iskola	I–IV. osztály: 1 osztály	Az új tanévtől szűnt meg
Újszentes	I–VIII. osztályos Iskola	I–IV. osztály: 2 osztály V–VIII. osztály: 4 osztály	I–IV. osztály: 2 osztály
Végvár	I–VIII. osztályos Iskola	I–IV. osztály 2 osztály V–VIII. osztály: 4 osztály	I–IV. osztály 2 osztály V–VIII. osztály: 4 osztály

Forrás: Erdei Ildikó 2003; Temes Megyei Tanfelügyelőség

Temesváron mára befejeződött a negyedbeli általános iskolák magyar tagozatainak a felszámolódása, így a városban már egyedül a Bartók Béla Líceumban vehető igénybe magyar nyelvű oktatás. A Gerhardinum Római Katolikus Líceum próbálkozásai a magyar nyelvű első osztály beindítására az utóbbi években rendre kudarcba fulladtak. A negyedbeli tagozatok megszűnése természetesen azt eredményezte, hogy minden próbálkozás (pl. iskolabusz rendszerbe állítása) ellenére újabb rétegek és gyermekek estek ki a magyar nyelvű oktatási hálózatból. A folyamat pozitív oldala, hogy jelenleg elég nagy biztonsággal fenntartható a Bartók Líceumban a két párhuzamos osztály.

A vidéki oktatási helyszínek közül ebben a periódusban Nagybodógalván, Szapáryfalván és Temesrékason szűnt meg teljes mértékben a magyar nyelvű oktatás. Ezen kívül Újszentesen megszűnt a 2001/2002-ben még 4 különálló osztállyal működő felső tagozat.

16. A Temes megyei oktatási helyszínek diáklétszám szerint a 2011/2012-es tanévben

Település	I	II	III	IV	I-IV	V	VI	VII	VIII	V-VIII
Temesvár	31	37	29	43	140	47	42	33	38	160
Lugos	2	3	4	6	15	4	7	6	8	25
Zsombolya	4	2	1	6	13	2	4	1	4	11
Nagyszentmiklós	5	3	3	1	12	5	4	2	4	15
Detta	0	4	2	1	7	-	-	-	-	-
Nagycsanád	3	1	6	2	11	-	-	-	-	-
Igazfalva	2	2	4	1	9	3	4	3	5	15
Ótelek	3	3	3	1	10	3	1	0	4	8
<i>Pusztakeresztúr*</i>										
Újszentes	8	3	6	5	23	-	-	-	-	-
Végyvár	6	6	7	6	25	13	10	9	9	41
Ötvösd	3	2	3	3	11	-	-	-	-	-
<i>Szapáryfalva**</i>	0	2	1	2	5	-	-	-	-	-

Forrás: Kis Ferenc Temes megyei tanfelügyelő adatai

** 2012/2013 tanévtől alakult újra

*2012/2013-tól megszűnt

Temes megye magyar oktatási rendszerének sajátossága, hogy Erdélyben itt működik a leginkább kiterjedt fakultatív magyar oktatási hálózat, így erre a rendszerre is röviden ki kell térnünk. A fakultatív oktatásban részt vevő román tannyelven tanuló diákok – jellemzően összevont csoportokban – heti néhány órában a hivatalos oktatási rendszer keretében tanulhatják a magyar nyelvet. A 2011/2-es tanévben elemi tagozaton 10 helyszínen 154 diák, felső tagozaton 12 helyszínen 149 diák vett részt ilyen magyar oktatásban, jellemzően olyan településeken és oktatási szinteken, ahol helyben magyar tannyelvű csoport nem működik. A fakultatív oktatási rendszer kialakításakor az anyanyelvi készségek legalább minimális szintű megőrzésén túl fontos oktatásszervezési cél az volt, hogy az abban részt vevő diákok később, felsőbb szinten (felső tagozaton vagy középfokon) esetlegesen magyar csoportban folytassák tanulmányaikat, vagy hogy a fakultatív nyelvoktatásból az adott településen valódi magyar tannyelvű oktatás alakulhasson ki. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az utóbbi kettő célját a fakultatív oktatási hálózat nem tudta megvalósítani. A részt vevő diákok nyelvi állapota, motiváltsága nagyon eltérő, de összességében annyi megállapítható, hogy mivel a rendszer a tényleges magyar nyelvű oktatási rendszerbe való átjárást nem tudta biztosítani, így társadalmi funkcióját tekintve nem tekinthető a magyar nyelvű oktatási rendszer részének.

Több helyütt felmerült a kérdés, vajon a fakultatív oktatás léte nem-e gyengíti a tényleges magyar oktatást, vagyis ha az adott településen nem lenne helyben elérhető a fakultatív magyar nyelvóra, néhány szülő nem-e adná gyermekét a szomszédos település magyar iskolájába. Megítélésünk szerint jelenleg, Temes megyében ez az esetleges „romboló” hatás, ha létezik is, nem jelentős mértékű.

Veszélyeztetett oktatási helyszínek

A Temes megyei oktatási helyszínek közül két helyszín – Temesvár és Végvár – kivételével az összes veszélyeztetettnek tekinthető.

Temesvár esetében a Bartók Líceumon belüli magyar oktatás középtávon valószínűleg nem kerül veszélybe, mi több nagy eséllyel fenntartható a két párhuzamos osztály is. A megyeszékhely magyar oktatási szempontjából – a reméljük nem a közeli jövőben - az jelenti majd a kritikus pontot, amikor párhuzamos osztályok fenntartása veszélybe kerül, ekkor ugyanis dominánssá válhat az a folyamat, hogy a városi magyar középosztály még a jelenleginél is nagyobb arányban a román/német nyelvű oktatásba irányítja gyermekeit.

Végvár esetében bár jelentős az gyermekhiány, de a születési statisztikák alapján is viszonylag jelentős (évi 5-10 gyermek) utánpótlásra lehet a következő években számítani, így reményeink szerint mind a felső, mind az alsó tagozaton (Temes megyei viszonylatban) „párosával összevont” osztályokban bár, de tartósan, külön intézkedések nélkül is fennmaradhat a magyar nyelvű oktatás.

Lugos

Földrajzi fekvés. Lugos (románul Lugoj) az egykori Krassó-Szörény vármegye központja, jelenleg Temes megye második legnagyobb városa, Temesvártól mintegy 50 kilométerre délkeletre. A város lakossága – a hozzácsatolt Szendelak és Tápia községekkel együtt – a 2001-es népszámlálási adatok szerint már csak 37321 fő. Ez több mint hétezer fős csökkenést jelent a 2002-es adatokhoz viszonyítva, és a mintegy 13 000 fős csökkenés az 1992-es, félszázezer főt meghaladó értékhez viszonyítva. A város tágabb környezetében három magyar szigetfalva található: közúton mintegy 11 kilométerre lévő Szapáryfalva, illetve a 19 kilométerre lévő Nagybodófalva, és a 29 kilométerre lévő Igazfalva.

Etnikai struktúra. Lugos pontos példája a gyorsan asszimilálódó szórvány-magyar városi közösségeknek. A még a szocialista időkben is sokáig magyar színházzal, napilappal, középiskolával rendelkező egykor háromnyelvű (német-román-magyar) városban 2011 évi népszámlálás eredményei szerint már csak 2727 magyar nemzetiségű személy él. 2002-ben ugyanez a szám még 4262 fő volt (1992-ben 5442 fő.) A városban tehát két évtized alatt megfeleződött a magyarság száma, és jelentősen csökkent városon belüli aránya is. A csökkenés az elvándorlásra és a vegyes házasságok nagy arányára vezethető vissza. A népszámlálási eredmények szerint a magyar anyanyelvűek száma mindig alacsonyabb a magyar nemzetiségűekénél, ez is a rossz nyelvállapot jele.

A magyarság politikai képviselete is folyamatos leépülést mutat: Míg a rendszerváltást követően még magyar alpolgármester is volt a városi tanácsban, addig 2012-ben már az utolsó magyar képviselő is kiesett a tanácsból.

Oktatási helyzet. A városban középfokon 1994-ben szűnt meg a magyar nyelvű oktatás, azóta magyar oktatás az Eftimie Murgu (volt 5-ös számú), nem különösen magas presztizsű általános iskolába szorult vissza. Emellett a városban van még egy magyar óvoda, mintegy 40 beíratott gyermekkel, két csoporttal. Azonban a valóságban csak az egyik csoport az, ahol valóban magyar nyelvűek a foglalkozások.

A magyar tagozat diákjainak létszáma a 90-es évektől folyamatosan csökkent, a 2001/2-es tanévben már összevont osztályokban működött az elemi tagozat, és az 1-8 osztály teljes létszáma 53 fő volt. Ezt követően növekedni kezdett a diáklétszám (pl. 2005 – 71 fő): az oktatási-nevelési és egyéb egyházi szociális támogatások hatására ekkor jelentek meg tömegesen az –magyar anyanyelvű- roma tanulók a magyar tagozaton. Ennek eredményeképpen viszont egyre kevesebb nem romát írtak be a magyar osztályba, majd a környező szigettelepülések ötödikeseit is egyre kisebb arányban hozták be az magyar szülők az iskolába.

Így a 2011/12-es tanévben már csak 40 gyermek járt a magyar tagozatra (15 elemista, egy csoportba összevonva, 25 felső tagozatos, két osztályba összevonva.), a 2012/3-as tanévben sikerült két csoportra (0-1 osztály, 2-4 osztály) szétosztani az elemistákat. Az elemisták túlnyomó többsége roma származású, igen alacsony társadalmi helyzetű családban élő gyermek, felső tagozaton hozzájuk társul még néhány Nagybodófalván és Szapáryfalván elemiit végzett beingázó diák.

Oktatási jövőkép. A lugosi magyar nyelvű oktatás csapdahelyzetbe került, és ez a helyzet egy egész kistérségi magyar oktatását lehetetleníti el, vagy inkább már el is lehetetlenítette. A városi „központi” funkciójú magyar tagozat olyan helyzetbe került, hogy sem a város magyar középrétegeit nem képes megszólítani, sem a környező szigetfalvak magyar iskoláinak nem képes továbbtanulási alternatívát nyújtani, tehát a magyar közösség oktatási igényeit nem elégíti ki. Ennek hatására jelenleg Lugoson – szinte - kizárólag romák adják gyermeküket a magyar tanítási nyelvű osztályba, magyarok nem, Nagybodófalván és Szapáryfalván megszűnt a magyar oktatás, Igazfalván pedig a legvégsőkig fenntartják az irreálisan kis létszámmal működő magyar tagozatot, hiszen annak feladása az alsó tagozat megszűntét is maga után vonná.

A helyzeten csak akkor lehetne változtatni, ha „felmenő rendszerben” szinte a lugosi magyar oktatás újraalapítására kerülne sor. Ez azonban több okból is nehéz feladatnak tűnik. Egyfelől úgy tűnik már sohasem lesz megfelelő számú gyermek egy önálló osztály indításához, így az elsősök mindig már a létező csoportba kerülnek be. Másfelől a nyelvállapot romlása miatt csökken a magyarul jól beszélő potenciális elsősök száma, és hiányosságok mutatkoznak a magyar tanszemélyzetet illetően is.

Igazfalva

Földrajzi fekvés. Igazfalva (románul Dumbrava) a Bánsági Hegyvidék, egykor Krassó-Szörény vármegyéhez tartozó magyar etnikai szigettelepülése. A főút mellett fekvő település és a kistérségi központjaként szolgáló Lugos között a távolság 29 kilométer. Igazfalva községközpont, a hozzá tartozó falvak Bukovec és Rekettyő. A község népessége 2011-ben 2581 fő volt, míg 2002-ben 2797. Az Igazfalva környezetében lévő egyéb (részben) magyar lakosságú települések Lugos mellett Szapáryfalva és Nagybodófalva.

Etnikai összetétel. Igazfalva 1890-ben jött létre, állami telepítési akció keretén belül vésztői, köröstarcsai és békési többségében református vallású telepeseikkel. Gyakorlatilag színmagyar jellegét a kommunista periódusig őrizte meg, ezt követően azonban a magyarok aránya gyors ütemben csökkent. 1966-ban a lakosok 90, 1977-ben 82, 1992 64, 2002-ben pedig már csak 51 százaléka vallotta magát magyar nemzetiségűnek. A 2011-es adatokat népszámlálási adatokat csak községszintű bontásban ismerjük. Ezek szerint a községes belül a magyarok aránya 18,3 százalék (2002-ben 18,9 százalék volt). Elképzelhető, hogy mára a faluban a román nemzetiségűek kerültek többségbe. Jó nyelvvállapotról tanúskodik, hogy a magyar nemzetiségűek szinte kivétel nélkül magyar anyanyelvűnek vallották magukat. A magyar közösség erejét bizonyítja (és a magyar oktatás helyzetét erősíti), hogy a községet vezető RMDSZ-es polgármestert 2012-ben harmadszor választották újra. A magyar közösséget a helyi tanácsban ugyanakkor csak két tanácsos képviseli.

Oktatási helyzet. A magyar nyelvű oktatás gyermeklétszámból adódó problémái az ezredforduló környékén váltak intenzívvé. Az 1-4 osztályosok korábban 20 fölötti átlagos létszáma a 2000/2001-es, illetve 2001/2002-es tanévben 9 főre esett. A csökkenés okai demográfiaiak, ekkora ugyanis az 1990 után született generációk kerültek az iskolapadba. Az ezredfordulót követően a létszám ismét emelkedni kezdett, mára azonban ugyanaz a számszerű helyzet, mind a 2001/2002-es tanévben. Az elemi iskolában 9, az általánosban 15 magyar diák tanul. A településen a magyar nyelvű oktatás helyzetét elsősorban demográfiai okok veszélyeztetik. A születési statisztikák szerint 2005-ben Igazfalván 1, 2006-ban 5 gyermek született, azóta viszont nem regisztráltak magyar nemzetiségű újszülöttet.

Oktatási jövőkép. Igazfalva problémája (a demográfiai apály mellett), hogy szigetfalu. A facsádi magyarság felszámolódását követően a helyi magyar oktatást a faluban született gyermekek mellett nem lehet másra építeni. A részben magyar lakosságú Szapáryfalva és Nagybodófalva egyrészt földrajzilag is messze vannak Igazfalvától, másrészt mára ezekben is nagyon kicsi a gyermekszám. A másik probléma, hogy a helyi magyar oktatás bedőlése esetén a magyar szülők számára a lugosi magyar oktatás nagy eséllyel nem jelent alternatívát, hisz – mint korábban láttuk – egy nagyon alacsony presztízsű, többségében román által látogatott intézményről van szó. A szóban forgó intézmény (a lugosi Eftimie Murgu általános iskola) magyar igazgatója egyébként egy Igazfalváról ingázó pedagógus. Amennyiben a Statisztikai Hivatal által

regisztrált adatok megfelelnek a valóságnak, az igazfalvi gyermekek szempontjából is kulcsfontosságúvá válik a lugosi magyar oktatás presztízsének a visszaállítása.

Nagyszentmiklós

Földrajzi fekvés. Nagyszentmiklós (románul Sânnicolau Mare) Temes megyei kisváros, Temesvártól mintegy 64 kilométerre nyugat, észak-nyugatra, a magyar határ közvetlen közelében fekszik. A város lakossága a kommunista modernizáció alatt nem nőtt meg számottevően, miközben jelentős mértékben kicserélődött. 1992-ben 13083, 2002-ben 12914, 2011-ben pedig 11540 lakosa volt. A népességszám csökkenése más környékbeli kisvárosokhoz viszonyítva mérsékelt, ami annak köszönhető, hogy több (elsősorban elektronikában érdekelt) nagyvállalat helyezte ide gyártókapacitást.

Etnikai struktúra. Nagyszentmiklós egykor igazi soknemzetiségű település volt. A városon belül egykor a német és a román etnikum közel azonos súlyt (mintegy 35-35 százalékot) képviselt, mellettük pedig jelentős magyar, illetve szerb népesség élt. A svábok még 1977-ben is a népesség húsz százalékát tették ki az ezt követő másfél évtizedben azonban közösségük gyakorlatilag megszűnt létezni. A sváb közösség felszámolódásával párhuzamosan a kisvárosba is jelentős számú román telepedett be Moldvából, illetve Erdélyből. A magyarok aránya (miután a város növekedése nem volt jelentős) a kommunista periódusban viszonylag stabil volt, a rendszerváltást követően viszont esni kezdett. 1992-ben 10,6, 2002-ben 9,4, 2011-ben pedig már csak 7,7 százalék vallotta magát magyar nemzetiségűnek. A nyelvvállapot romlását jelzi, hogy a magyar anyanyelvűek száma elmarad a magyar nemzetiségűekétől. A helyi tanácsban a magyar közösségnek nincsenek képviselői.

Oktatási helyzet. A településen 1-8 osztályos magyar oktatás működik a 2-es számú általános iskolában. (A városban két általános iskola összesen négy épületében van elemi oktatás, a magyar oktatás egy alacsony presztízsű épületben zajlik) Az összevont 1-4 osztályban 12, az összevont 5-8 osztályban 15 magyar diák tanul. A magyar tagozaton a gyermeklétszám okozta problémák már az 1990-es évek közepétől jelentkeztek. Az ezredfordulót követően a gyermeklétszám az általános a kilencvenes évek elejét, közepét jellemző 20 főről 10 alá esett, ami már nemcsak a 2 összevont osztályt nem tette lehetővé, de az egy összevont osztály létét is veszélyeztette. Innen kezdve a helyzet nagyon nagy mértékben analóg a lugosival. A gyermekhiánnyal küzdő magyar tagozat elkezdte a roma diákok rekrutálását, ami viszont a magyar nyelvű oktatás presztízsét radikálisan lerontotta. A nagyszentmiklói középszintű státtussal rendelkező szülők nagy többsége így román tagozatra adja a gyermekét, előfordulnak olyan esetek is, hogy a szülők a közeli Makón taníttatják magyarul a gyermekeiket. Épp ellenkező a helyzet a kisváros magyar óvodájával, ahol (papíron) két csoportos magyar tagozat működik. Itt egy kimondottan magas presztízsű és igen jól felszerelt intézményről van szó, ahol azonban a gyermekek többsége nem magyar, hanem román

nemzetiségű. Ebből kifolyólag a (papíron magyar nyelvű) óvodai foglalkozás a gyakorlatban román nyelven folyik. Az óvodából gyakorlatilag nincs továbblépés az elemi osztályok fele.

A középosztályi magyar szülők egy érdekes – de az igényeiknek valószínűleg megfelelő – rendszert alapítottak ki: A gyermek magyar óvodai csoportba kerül, az általános iskolai tanulmányait viszont németül végzi (A 2-es iskolában van német nyelvű osztály), így a város mindhárom „történelmi” nyelvét valamilyen szinten elsajátítja.

A nagyszentmiklósi magyar tagozat presztízsvesztése ugyanazt a láncreakciót indította be, mint a lugosi. A környékbeli falvak (Nagycsanád, Pusztakeresztúr számára) az 5-8 osztály magyar nyelven csak Nagyszentmiklóson érhető el, azonban mivel az oktatás presztízse ennyire alacsony a falusi szülők számára sem jelent reális alternatívát.

Oktatási jövőkép. A lehetséges megoldások szintén hasonlóak a lugosi esethez. Itt is a magyar oktatás presztízisének a megemlése jelenthetné az utat abba az irányban, hogy az oktatási kínálat közeledjen a magyar szülők igényeihez. Ezt itt is az iskola valamiféle „újralapításával” lehetne keresztül vinni, amiben kulcsszerepe lehetne a magas presztízű óvodának. A folyamatot talán az óvodában lenne érdemes megkezdeni a magyar beszélő és nem beszélő gyermekek különválasztásával. Az oktatás átalakításához a lugosinál minden bizonnyal szerényebbek a tanszemélyzetet illető feltételek, illetve a magyar pedagógusközösségen belüli érdekellentétek is nehezítik a megoldások megtalálását és kivitelezését.

Pusztakeresztúr

Földrajzi fekvés. Pusztakeresztúr (románul Cherestur) Temes megyei falu, a magyar-román-szerb hármashatár közelében, a magyar határtól (légvonalban) mintegy 2 kilométerre, Nagyszentmiklóstól mintegy 28 kilométerre nyugatra. Pusztakeresztúr, Porgánnyal együtt Óbéba (Beba Veche) község része. A falu lakossága mintegy 450 fő, míg a teljes község lakossága 1500 fő volt a 2011-es népszámlálás eredményei szerint. (2002-ben 1600-an laktak a községben.) A falu közelében két jelentősebb arányban magyarok által lakott falut találunk, a mintegy két kilométerre fekvő, a mára erőteljesen elnéptelenedett, mintegy 80 fő által lakott magyar többségű Porgányt, és a mintegy 4 kilométerre található (közigazgatásilag a bolgár többségű Óbesenyő községhez tartozó) Keglevicházát, ahol a 150 fő, erősen asszimilálódó magyar közösség a falu mintegy harmadát teszi ki.

Etnikai struktúra. A 2011 évi népszámlálás eredményei szerint a község teljes területén 500 magyar nemzetiségű személy él, közülük mintegy 400-an élhetnek a mintegy 70-80%-ban magyarok által lakott Pusztakeresztúron. A településen a magyar nyelv használata domináns, bár az elmúlt években a faluba beköltözött román családok hatására kezd a helyzet változni. A faluban élő, nem jelentős arányú cigány

közösség magyar nyelvű. A község polgármestere szlovák nemzetiségű, részben magyar szavazatokkal került megválasztásra, a RMDSZ frakció súlya nem éri el a magyarság etnikai arányát.

Oktatási helyzet. A településen a magyar oktatás helyzet igen speciális. A faluban egy óvodai csoport működik, amely hivatalosan magyar nyelvű, mivel azonban ide járnak olyan román gyermekek is, akik nem beszélnek magyar nyelven a csoportban a tényleges nyelvhasználat erőteljesen vegyes.

Az elmúlt évtizedekben a összevont elemi osztályokban működött magyar és román tanítási nyelvű 1-4 osztály a faluban, a két tagozaton összesen 30-40 diákkal. A két elemi tagozat aránya egyre kevésbé fedte a gyermekek etnikai arányát, jellemzővé vált, hogy a magyar gyermekek is a román osztályba kerültek beíratásra, míg a magyar tagozaton a magyar-roma gyermekek maradtak, végül 2009-ben meg is szűnt a magyar osztály. 2010-ben azonban megszűnt a román elemi is, és a pusztakeresztúri gyermekek a román nyelvű óbébai községközponti iskolában folytatták tanulmányaikat. Ez a központi iskola azonban minőségi problémákkal küszködik, így a helyzet nem felelt meg a szülők igényeinek.

A 2012. évi önkormányzati választások körüli alkuk lehetővé tették, hogy a 2012/3-a tanévtől, 8 gyermekkel, új tanítóval újrainduljon a volt iskolaépületben a magyar nyelvű összevont elemi osztály. Az új helyzetben viszont román nyelvű oktatás már nem működik a faluban.

Problémát jelentett és jelent az anyanyelvű továbbtanulási lehetőségek hiánya. A legközelebbi magyar tannyelvű 5-8 osztály ugyanis csak Nagyszentmiklóson van, azonban mind a távolság, mind az ottani magyar oktatás strukturális gondjai (ld. a nagyszentmiklósi adatlapot) nem teszik vonzóvá ezt a továbbtanulási lehetőségek. Így a jellemző a tannyelv-váltás, és az, hogy az elemi magyar nyelven végző gyermekek is Óbében román nyelven folytatják tanulmányaikat. A temesvári Bartók líceum bentlakása, már csak a mintegy 100 kilométeres távolság miatt sem reális alternatíva.

Oktatási jövőkép. A pusztakeresztúri magyar oktatás újraalapítása ügyes és reális demográfiai alapokon nyugvó kezdeményezés. A faluban 5-6 magyar gyermek születik évente, vegyes házasságok aránya alacsony, a nyelvállapot jó. Mivel már nincs helyben román elemi, amely elszívhatná a gyermekeket, a beiskolázható gyermekek számát látva reális célnak tűnik akár a 2014/5-ös tanévtől a magyar csoport megosztása, és egy kéttanítós elemi létrehozása. (A második osztály kialakítására a volt román osztály terme lehetőséget ad.) A közeli, de más községhez tartozó Keglevicházáról egy jó színvonalú elemibe egy-két gyermek még áthozható lenne az új intézménybe.

Komoly probléma a továbbtanulási lehetőségek kérdése. Felmerült, hogy az óbébi állandó határátkelő folyamatban lévő megnyitása után Kübekházán (Magyarország) folytatnák tanulmányaikat a diákok a felső tagozaton. (Kübekházán az iskola gyermekhiánnyal küzd, szinte biztos, ha a határnyitással az ingázás fizikai lehetősége megnyílik, toborozni fognak.) A két település korúti távolsága a tervezett határnyitás esetén mintegy 7-8 kilométer lenne csupán.

Másik lehetőség, hogy a nagyszentmiklósi magyar oktatás színvonal-emelése esetén megoldani az oda történő beingázást.

Nagycsanád

Földrajzi fekvése. Nagycsanád (románul Cenad) a magyar határ közvetlen közelségében, Nagyszentmiklóstól 9, Temesvártól 75 kilométerre fekvő nagyközség. Lakosainak száma a kommunista periódusban jelentős mértékben lecsökkent, az 1941-es 7500 főről az 1992-es 4000 főre. Ez a szám azóta összességében kis mértékben emelkedett, 2002 és 2011 között viszont kis mértékben csökkent. A jó minőségű földek mellett a környék gazdasági prosperitásához hozzájárulnak a Nagyszentmiklóson megtelepedett termelő cégek, amelyek következtében gyakorlatilag nincs a kistérségben munkanélküliség.

Etnikai összetétele. A községet alkotó két (mára összeolvadt) településrészt 1941-ben egyesítették közigazgatásilag. A község központjában lévő katolikus templomtól északra eső területen fekvő Óscsanádot (vagy Németcsanádot) szinte kizárólag svábok lakták, míg Nagycsanádot románok, szerbek és németek vegyesen. A közvetlenül a magyar etnikai határ mellett lévő településen 1880-ban még nem éltek jelentős számban magyarok, számuk azonban az impériumváltás ellenére, egészen 1989-ig dinamikusan növekedett. A kommunista periódusban ebben a más vidékekről (elsősorban a Székelyföldről való) betelepülés is közrejátszott. Az aránynövekedésben a bevándorlás mellett a svábok (és a teljes népesség) számának a csökkenése játszott szerepet. Külön érdekesség, hogy 18,4 százalékkal a magyarok aránya 1992-ben érte el a történelmi maximumát. Ekkor 734 magyar élt a faluban, ami mára 519-re (12,8 százalék) esett. A magyar közösség fogyását – mint a Bánságban általában – az elvándorlás és az erőteljes asszimiláció okozza.

Oktatási helyzet. Nagycsanádon egy összevont osztályban, 11 tanulóval elemi szinten működik magyar nyelvű oktatás. A magyar nyelvű elemi az 1991/1992-es tanévben alapították, 5-8 osztályos tagozat a rendszerváltás után nem volt a községben. Az elemi iskolában egészen a 2002/2003-as tanévig stabilan 30 körüli (a mai háromszorosa) volt a tanulólétszám, ezt követően kezdett el csökkenni. A folyamat értékelésekor figyelembe kell veyük, hogy a nagycsanádi elemi oktatás fontos volt a nagyszentmiklósi általános iskolai számára, hisz az innen kikerülő magyar gyermekek jelentős része a nagyszentmiklósi 5-8 osztályos iskolában tanult tovább. Így a nagyszentmiklósi magyar tagozat presztízvesztése az itteni magyar oktatás alapját is kikezdte és viszont, a nagycsanádi gyerekek kimaradása a nagyszentmiklósi újraindítás esélyeit csökkentti. Jelenleg a magyar diákok az alsó tagozat befejezése után jellemzően helyben tanulnak tovább román nyelvben, a fakultatív magyar nyelvoktatást igénybe véve, illetve néhányan Magyarországon folytatják tanulmányaikat.

Zsombolya

Földrajzi fekvés. Zsombolya (románul Jimbolia) Temes megyei kisváros, Temesvártól mintegy 45 kilométerre nyugatra, közvetlenül a szerb határ mentén fekszik. A város lakossága 2002-ben 11605 fő volt, ez 2011-re 10048 főre csökkent, annak ellenére, hogy a kisváros regionális könnyűipari központtá nőtte ki magát a rendszerváltás követő évtizedekben. A város közelében Románia területén jelentősebb magyar többségű település nincs, a legközelebbi magyar iskola Óteleken, közúton 37 kilométerre található.

Etnikai struktúra. Zsombolya egykor jelentős német lakossággal rendelkezett, a magyar etnikum szempontjából szórványtelepülés, 2011-ben az 1165 magyar nemzetiségű személy már csak a lakosság 11,5%-át tette ki. (2002-ben a magyarok aránya még 15% volt). A magyarok mind a mai napig arányukon felül laknak Futok városrészben, amely 1879-es telepítés, de már etnikai szigetjellegét elvesztette. Különlegességnek számít, hogy a magyarság alacsony aránya ellenére 2000 és 2012 között a városnak RMDSZ-es polgármestere volt, és a 2012-16-os ciklusban is a 17 fős tanácsban a négy RMDSZ-es tanácsos erős frakciót alkot.

Oktatási helyzet. A településen 1-8 osztályos magyar oktatás működik a városi nagy (több mint 1000 fős) általános iskola keretében. A magyar osztályok már lassan két évtizede egyre súlyosabb gyermekhiánnyal küzdenek, már 2001/2-es tanévben a csak 30 főt tett ki a 8 évfolyam teljes diáklétszáma. (Alsó tagozat 1-4 osztály egybevonva, felső tagozat két osztályba egybevonva.) 2005-ben, amikor a magyarul tanuló diákok száma 16 főre csökkent, a városvezetés kifejezetten a magyar tagozat megmentése érdekében hozta létre a városban a dévai Szent Ferenc alapítvány által üzemeltetett Szent Mihály gyermekotthonot, hogy az ott élő mintegy 20 gyermek biztosítsa a fenntartáshoz szükséges minimális gyermeklétszámot.

A 2012/3-as tanévre azonban ez a helyzet a már a visszájára fordult, ugyanis az alsó tagozaton az összevont 1-4 osztályban 17 diákból 12 már a gyermekotthonból került ki. A felső tagozaton az összevont 5-8 osztályban összesen 9 gyermek tanul, közülük 5 fő a gyermekotthonból, és csupán 4-en Zsombolyáról.

A városban működik egy magyar nyelvű óvodai csoport is, mintegy 16 gyermekkel, (közülük 5-en a gyermekotthonból). Arra azonban nem létszik esély, hogy – több esetben nem is olyan jó nyelvéllapotú – magyar óvodások nagyobb számban iratkozzanak az összevont magyar elemi csoportba.

Oktatási jövőkép. A zsombolyai magyar oktatás esetén jövőképről nem igazán lehet beszélni. A magyar oktatás a jelenlegi formájában – összevont csoportok, amelyekben rossz szociális helyzetű gyermekotthoni gyermekek dominálnak – láthatóan nem képes olyan kínálatot nyújtani, hogy oda beírássák gyermekeiket a városban élő magyarok. Az óvoda, de legkésőbb az elemi tagozat után a magyar családok gyermekeiket más, a színvonalasabb továbbtanulás esélyét nyújtó csoportba teszik. (Jellemző a helybeli román iskola, de néhányan Temesvárra küldik a gyermeket.) Azonban városi magyar fiatalok mintegy 2/3-as vegyes

házasságban él, így még ha mindenki is a magyar tagozatot választaná, már akkor sem lenne elég gyermek az oktatás tartós fennmaradásához.

Ótelek

Földrajzi fekvés. Ótelek (románul Otelec) Temes megyei falu, Temesvártól nyugatra, közvetlenül a szerb határ mentén fekszik. A 2005-ös árvíz a település jelentős részét elpusztította, több család ekkor végképp elvándorolt így a tényleges lakosságszám jelenleg 600-700 fő körül lehet. Ótelek régebben Újvár községhez tartozott, de 2008 óta Ótelek néven önálló községet alkot a szintén Újvár községből levált Jánosföldével együtt. A község lakossága 1400 fő. A település 30 kilométeres környezetében magyar többségű település nincs, a közelben fekvő egykor magyar többségű Magyarszentmártonban (3 km földúton) és Aurélházán (7 km) már gyakorlatilag bekövetkezett a nyelvváltás, csupán az idősek beszélnek jól magyarul.

Etnikai struktúra. Ótelek etnikai értelemben tipikus szigetfalv, erőteljes magyar többséggel, a legutóbbi időkig a magyar nyelv domináns funkciójával. A 2005-ös árvízét követően azonban kezd megbomlani az etnikai zártság, az elvándorolt családok helyére nagyobb számban érkeztek román családok a településre, akik már nem beszélnek magyarul.

A község polgármestere a 2012-16-os ciklusban RMDSZ-es magyar, (helyi mezőgazdasági nagyvállalkozó) szándéka mindent megtenni az magyar oktatás fennmaradásáért.

Oktatási helyzet. A faluban 1-8 osztályos magyar iskola működik már évtizedek óta. Az iskola korábban önálló jogi személyiség volt (a Bartók Líceum mellett Temes-megye második kizárólag magyar oktatási nyelvű iskolája), azonban az alacsony gyermeklétszám miatt 2008-óta a jánosföldei iskola magyar tagozataként működik. A településen román nyelvű oktatás nincs, a néhány román gyermek és a román tagozatra íratott néhány magyar gyermek kisbusszal a jánosföldei központi iskolába ottani román tagozatára ingázik (6 km).

A település magyar iskolája már régebb óta igen alacsony gyermeklétszámmal működik (a 2005-ös tanévben is már csak 38 diák jutott a 8 évfolyamra), de az elmúlt fél évtizedben a gyermeklétszám irreálisan alacsonyra csökkent. A 2012/3-as tanévben mintegy 18 diák volt a 8 évfolyamon összesen. Ilyen alacsony diáklétszámmal alsó tagozat két osztályba összevonva működik, a felső tagozat – a 2012/3-as tanévben összesen 5 diákkal - egybe összevont 5-8 osztállyal működhet. Azonban ekkora létszámhoz olyan kevés fejkvóta jár, hogy gyakorlatilag nincsenek szaktanárok, az órák jelentős részét a román tagozatról átjáró román tanárok tanítják.

Oktatási jövőkép. A faluban évről évre várják a felső tagozat tanfelügyelőség általi megszüntetését, (pontosabban nem engedélyezését, ugyanis ilyen létszámmal csak évenként megadott külön engedéllyel indulhat az oktatás.) A felső tagozat megszűnése – mivel a közelben nincs másik magyar nyelvű felső tagozat – feltehetően az alsó tagozat megszűnését is maga után vonja majd. A magyar tagozat felszámolása anyagi érdeke lenne a szintén létszámgondokkal küzdő jánosföldei román tagozatnak, és az összevont iskola román vezetésének. A születési statisztikák szerint évfolyamonként 3-4 gyermek beíratása reális a következő években. Ez a gyermeklétszám az alsó tagozat összevont osztályokban történő fenntartásához önmagában elvileg elégséges lenne, de ahhoz kevés hogy a felső tagozatot ne egy, hanem két osztályba lehessen összevonni. Márpedig ez utóbbi feltétlenül szükséges azért, hogy az ezzel járó nagyobb óraszám miatt lehessen legalább 3 magyar pedagógus az iskolában.

Az ehhez szükséges diáklétszám biztosítására egy Bőjte-féle családi gyermekotthon idetelepítése merült fel (esetleg a zombolyai otthon áttelepítése), de a tárgyalások eddig nem jártak sikerrel.

Másik lehetőségként felmerült, hogy a szomszédos Újvár falu iskolájában működik fakultatív magyar nyelvoktatás (elsősorban magyarszentmártoni és aurélházai gyermekek vesznek ezen részt) innen talán érdemes lehet megpróbálni esetleges gyermekek toborzását. Esetleges szállításukra az az Ótelek-Jánosfölde között ingázó iskolabusz rendelkezésre áll, csak az útvonalat kellene meghosszabbítani.

A településen a magyar 1-8 osztályos oktatás tartós fennmaradása fontos közösségi érdek lenne, de az ehhez szükséges támogatási eszközök jelenleg nem láthatóak. A felső tagozat engedélyezése a belátható jövő évről-évre külön minisztériumi engedéllyel lesz/lenne csak lehetséges.

Detta

Földrajzi fekvése. Detta (románul Deta) Temesvártól 43 kilométerre délre fekszik, a főút mentén. Magyar többségű, vagy magyar iskolával rendelkező települések nincsenek a közelében. A 2011-ben 5963 lakosú kisvároshoz közigazgatásilag a (2002-ben 637) jószerével teljesen román lakosú Magyarapáca tartozik. Detta gazdasági szempontból hagyományosan kistérségi központ volt Denta, Ómoravica, Gátalja, Torontálygyülevész, Bánlak, Nagyzsám községek számára. Mikro-regionális központ szerepét erősíti, hogy néhány nagyobb külföldi befektetés nyomán jelentős számú embernek ad munkát. Ezek közül a legjelentősebb az autó-textíliákat (üléshuzat stb.) gyártó osztrák Ebyl-AG, ami közel 2000 emberek, köztük 800 környékbelinek ad munkát. A viszonylagos gazdasági prosperitás ellenére a népesség 1989 után gyors ütemben fogyott (1992-ben a városkának még 7100 lakosa volt, 2002-ben 6423). A legközelebbi magyar szigetfalu Végvár légvonalban 25, közúton 47 kilométer.

Etnikai összetétel. Detta hagyományosan sváb település, az 1867-es kiegyezést követően azonban (azzal összefüggésben, hogy Detta járási központ és gazdasági központ volt) megkezdődött a német népesség nyelvi magyarosodása. 1910-re a magyarok száma 900-ra, arányuk pedig 22 százalékra emelkedett. Ugyan

a svábok magyarosodása az impériumváltást követően megállt, a magyarok száma és aránya a két világháború között, majd különösen a második világháborút követő két évtizedben növekedett. A maximumot 1966-ban érte el, amikor a magyar közösség száma elérte az 1700-at, arányuk pedig 29 százalékra emelkedett. A növekedés oka, hogy a környező nagybirtokok magyar agrárproletárjai közül sokan költöztek Dettára, ahol az újonnan létesült gyárakban kezdtek dolgozni. A rendszerváltást követően ezzel szemben a magyar közösség gyors demográfiai eróziójának és asszimilációjának lehetünk tanúi. 1992-ben az 1400 magyar a város 19,9, 2002-ben az 1150 17,9, 2011-ben a 855 14 százalékát tette ki. A magyar anyanyelvűek száma 760 volt, ami a nyelvállapot jelentős mértékű romlásáról tanúskodik. Az etnikailag vegyes házasságok nagy arányának köszönhetően a születési statisztikákban évente 2-3 magyar gyermeket jegyeznek be.

Oktatási helyzet. A 89-es fordulatot követően csak elemi szinten indult újra a városban a magyar oktatás. A kilencvenes években az összevont 1-4 osztályban még 10 fölött volt a tanulók száma, azonban már ekkor is jellemző volt, hogy egyes évfolyamokban egyáltalán nem volt magyarul tanuló gyermek. Az ezredforduló óta 10 és 4 (!) közötti létszámmal működik az összevont 1-4 osztály a Szent Mihály Líceumban és azóta is jellemző, hogy egyes évfolyamok hiányoznak. A 2011/2012-es tanévben összesen 7 diák tanult magyarul. Köztük 4 másodikos, 2 harmadikos és 1 negyedikes. A magyar osztály diákjai szinte kivétel nélkül helyben, az iskolában maradva, román nyelven folytatják tanulmányaikat. Az 5. osztálytól egészen a középiskola végéig fakultatív oktatás keretében, egyetlen összevont csoportban tanulják tovább néhányan a magyar nyelven.

Ugyanebben az iskolában a román osztályokban a magyar osztályban tanulóknál lényegesen nagyobb számban találunk magyar, vagy részben magyar gyermekeket.

Oktatási jövőkép: A magyar tagozat fenntartása minden bizonnyal a nyugdíj előtt álló tanítónő egyszemélyes munkájának az eredménye, aki évről évre alacsony státusú gyerekekkel (valószínűleg romákkal) tölti fel az iskolai csoportot. A közepes, vagy magasabb státusú magyar, illetve vegyes családból származó gyerekek esetében a magyar tagozat nem vetődik fel reális alternatívaként.

A magyar osztály megszűnését évről évre várják, de a tanítónőnek eddig mindig sikerült összeszedni azt a minimális gyermeklétszámot (jelenleg éppen 5 fő), amivel az osztály fennmaradhat. Egyfelől kérdés, hogy ez meddig folytatható, másfelől az is tény, hogy a magyar oktatás a városban szigetszerűen működik, nem kapcsolódik, a távolság miatt nem is kapcsolódhat más oktatási intézményekhez. A tanító nyugdíjba vonulása után a magyar oktatás személyi feltételei sem lesznek adottak.

Újszentes

Földrajzi fekvése. Újszentes (románul Dubravita) Temesvártól északra fekszik, mára egybeépült a bánági metropolisz Gyárvárosnak nevezett részével. A település jellege az utóbbi 10 évben változott meg

végérvényesen azzal, hogy azzal, hogy az egykori nagyközség mára Temesvár alvóvárosává vált. A lakosság száma 1992-ben 2400, 2002-ben 2700, 2011-ben pedig 7241 volt. Ma a népesség kétharmadát az újonnan épült (részben villa)negyed Temesvárról kiköltözött felső-középosztályhoz tartozó lakosai adják.

Etnikai összetétele. Újszentest 1891-ben a Debreceni Református Egyházkerület alapította, Szentesről betelepített református családokkal. Az 1910-ben majdhogynem színmagyar településen a románok aránya már a két világháború között növekedni kezdett, ennek ellenére a község még 1992-ben is 53 százalékos magyar többséggel rendelkezett. Ez a rendszerváltást követően, leginkább 2000 után borult fel teljes mértékben. 2002-re a magyarok aránya 39, 2011-re pedig 14 százalékra esett. Az újszentesi magyarokat (talán az utóbbi évekig) nem jellemezte a Bánságban általános románosodás, amiben közrejátszott, hogy egy kompakt, gazdaságilag prosperáló közösségről volt szó. Az újszentesi magyarok politikai szempontból is jól megszervezték magukat a kilencvenes évek elején. Erős RMDSZ szervezetet hoztak létre, ami 2012-ig a község számára polgármestert és a helyi tanácsban többségben lévő frakciót adott. Így a település arculatát teljesen megváltoztató etno-demográfiai folyamatok egy magyar vezetés mellett mentek végbe. A polgármester például ügyelt arra, hogy a település magyar jellegét szimbolikusan hangsúlyozza. Ez a község központjának a felújításakor felállított szobrokban emléktáblákban, vagy a feliratok kétnyelvűségében érhető tetten. 2012 júliusától új, román polgármestere van a községnek, ami a település életében szimbolikus értelemben is lezár egy periódust.

Oktatási helyzet. A településsel együtt az Újszentesi Általános Iskola is teljes mértékben átalakult. 1990-ben évfolyamonként egy-egy osztályban párhuzamos osztályban magyar és román nyelvű oktatás folyt. Ma az oktatás évfolyamonként 4 párhuzamos osztályban folyik, miközben az 5-8 osztályos magyar nyelvű oktatás megszűnt, az 1-4 osztályban pedig két összevont magyar osztály működik. Az újjáépült, jelentős infrastrukturális beruházásokkal kiegészült oktatási intézmény az Újszentésre költözött felső-középosztálybeli románok számára kínálja a temesvári iskolákkal versenyképes szolgáltatást. Az iskolafejlesztést vezető agilis magyar igazgató az RMDSZ részéről a helyi tanács tagja volt. Amikor Újszentesen jártunk (2012 július) még hivatalban volt, azonban már megvolt az új polgármesterhez közelebb álló román utódja. Távozásával a magyar oktatás pozíciója is romlani fog.

Az általános iskola felső tagozatát a 2010 szeptemberében szüntették meg, azzal összefüggésben, hogy nem látszott reálisnak az évfolyamonkénti egy osztály fenntartása. Ekkor a község és az iskola vezetése, illetve a szülők úgy döntöttek, hogy a felső tagozatosokat Temesvárra a Bartók Líceumba ingáztatják. Ebben segítséget jelent, hogy a Bartók iskolabusza a község határában felveszi az újszentesi gyerekeket. Az alsó tagozatosok két összevont osztályban tanulnak, összesen 23-an. Számuk az elmúlt években viszonylagos stabilitást mutatott és ugyanez prognosztizálható a közeljövőre.

Oktatási jövőkép. Az újszentesi gyermekek magyar oktatási hálózathoz való kérését paradox módon a magyar településvezetés által felfuttatott helyi iskola okozhatja, miután a magyar oktatás megszűnt a felső tagozaton. Nincsenek arra vonatkozó adataink, hogy az 5-8 osztály Bartók Líceumba költöztetése után hányan maradtak a helyi iskola román tagozatán. Nyilvánvaló természetesen az is, hogy az újszentesi gyermekek a Bartók számára is létfontosságúak abban, hogy az évi két párhuzamos osztályt fenn tudja tartani. Így az egyetlen megoldás az I-IV osztály fenntartása (minimálisan két osztállyal) és ötödik osztálytól minél több gyermek Temesvárra történő ingáztatása. Meg kellene vizsgálni annak a lehetőségét, hogy a Bartók iskolabusza ne a településhatárig, hanem a település központjáig jöjjön be reggelenként.

Ötvösd

Földrajzi fekvés: Ötvösd (románul Otvești) mintegy 300 fős kisközség Temesvártól 25 kilométerre délkeletre. Ötvösd Törökszákos (Sacoșu Turcesc) községhez tartozik, öt másik beosztott faluval együtt. Az egész község népessége 2011-ben 3065 fő volt. A község Temes megye azon közigazgatási egységei közé tartozik, ahol alig csökkent a lakosság – 1992-ben 3156-an lakták a hét falut.

A legközelebbi magyar többségű falu a mintegy 14 kilométerre délre fekvő Végvár, mintegy ezer főnyi magyar lakossággal.

Etnikai struktúra: Ötvösd telepésfalu, amelyet 1869-ben alapítottak római katolikus magyarok ide telepítésével. A kis település a nyolcvanas évekig zárt etnikai szigetként működött, a kilencvenes években azonban elég sok román nemzetiségű család költözött a rendszerváltás megelőzően igen erőteljesen elnéptelenedett falu eladó házaiba. Ennek hatására a magyarság aránya 1977 és 2002 között 89%-ról 59%-ra csökkent, míg a magyarok lélekszáma 417 főről 179 főre csökkent.

Noha a 2011 évi népszámlálás adatai csak községi szinten ismertek, mivel a község többi hét falujában alig élnek magyarok, így már a rendelkezésünkre álló adatok alapján jó eséllyel következtethetünk arra, hogy az elmúlt évtizedben a falu magyarsága stabilizálta arányát. Míg 2002-ben a községben 215, addig 2011-ben a 253 magyar nemzetiségű lakost írtak össze.

A községi tanácsból ugyanakkor 2012-ben kiesett ez egyetlen magyar tanácsos.

Oktatási helyzet: A faluban csak magyar nyelvű oktatás létezik: összevont 1-4 osztályban tanulnak a diákok, közös épületben a szintén magyar óvodai csoporttal. A 2011/2-es tanévben az elemista diákok létszáma 11 fő. Ez megfelel a hosszú távú átlagnak, a 1991 óta a legalacsonyabb létszámnak és ahhoz viszonyítva, hogy a 90-es években szinte soha nem érte el a diákok száma a 10 főt, nem is számít kifejezetten alacsony értéknek. Mivel román iskola csak a községközpontban van nem ritka, hogy egyes családokból származó vagy román gyermekek a magyar óvodai csoport elvégzése után a magyar iskolai

csoportba is átiratkoznak. A gyermekek tanulmányaikat jellemezően Végváron folytatják (iskolabusz szállítja őket), néhányan ötödik osztálytól a községközpont román iskolájában folytatják.

Oktatási jövőkép: A falu magyar oktatása kétszemélyes intézmény, nagyrészt a óvónó és a tanítónő személyes érdeme, hogy ez elmúlt évtizedben stabilan, versenyképes alternatívát kínálva fenn tudott maradni ez a magyar oktatási sziget. Mivel a községen belül a falu elég gyenge lobbierővel rendelkezik fontos, az oktatási fizikai környezetének javítása, mert e nélkül veszélybe kerülhet a fennmaradás. Szintén lényeges, hogy meg legyen oldva a felső tagozatos gyermekek Végvára történő utaztatása. Ezen feltételek teljesülése esetén, amennyiben a szabályozási környezet nem változik meg a magyar oktatási a következő években is fenntartható Ötvösdön.

Megszűnt oktatási helyszínek⁹

Bodófalva

Földrajzi fekvés: A Bega folyó partján fekvő telepésfalva (Nagy)bodófalva (románul Bodo) Temesvártól mintegy 60 kilométerre keletre, Lugostól 19 kilométerre északra található, nem messze a most átadott Temesvár-Lugos autópályától. A falu két másik faluval Fadimákkal és Vásárossal együtt alkotja Bálinc (Balint) községet. A teljes község lakossága a 2011-es népszámlálás adatai szerint 1538 fő, ebből mintegy 350-400-an lakhatnak Bodófalván. 2002-ben a község lakossága még 1751 fő, falu lakossága 480 fő volt.

A legközelebbi magyar többségű falu a mintegy 9 kilométerre fekvő Szapáryfalva.

Etnikai struktúra: Bodófalva tipikus nyelvi sziget, gyorsan előregedő és elnéptelenedő telepésfalva. A falu lakosságának mintegy 75%-a lehet magyar anyanyelvű. A község másik három falujában kis számban és arányban élnek magyarok, így a 2011-ben Bálinc községben összeírt 380 magyar nemzetiségű személy azt jelenti, hogy a közigazgatási egységben a magyarok aránya 25% körül van.

Oktatási helyzet: A faluban a 89-es fordulatot követően egytanítós magyar elemi iskola működött, román elemi Bálinc községközpontban volt. (A két falu gyakorlatilag összeér.) A jellemző diáklétszám 10 és 25 fő között ingadozott, 2005-ben még 13 diák volt, ezután azonban a magyar iskolába egyre kevesebb gyermek járt, míg végül 2009-ben gyermekhiány miatt bezárt az intézmény. Ebben az időszakban egyfelől ténylegesen csökkent a született gyermekek száma, másfelől viszont egyre több szülő adta Bálincra a

---

⁹ Összeállításunkban csak azokat az oktatási helyszíneket mutatjuk be, ahol az elmúlt évtizedben szűnt meg az magyar iskolai oktatás. Az ismertetett településeken kívül a fordulatot követően létezett magyar, de az ezredfordulóra már megszűnt az elemi oktatás Torontálkeresztesen, Varjason, Kísszentpéteren, Omorban, és Gátalján.

román elemibe a gyermekét. Ennek oka az volt, hogy a magyar nyelvű továbbtanulás lehetősége a lugosi iskola presztízsének lesüllyedésével beszűkült. (ld. a lugosi adatlapot)

A magyar oktatás megszűnése után eredetileg még 3 gyermeket átvittek Lugosra a magyar tagozatra (a napi ingázást megoldották), de a 2012/3-as tanévre ez az igény megszűnt, ma már mindenki Bálincon, román nyelven tanul. A faluban magyar óvoda működik, jelenleg helybeli magyar gyermek 6 jár ide, emellett még több család nevelőcsaládként ideiglenesen örökbe fogad gyermekeket, ezek a gyermekek (számok sűrűn változik) is be vannak írva.

Oktatási jövőkép: Az évente a faluban születő 1-2 magyar gyermekre alapozva igen kevés a remény az elemi oktatás újraindítására. (Az iskolaépület jelenleg üresen áll, lassan rommá válik.) Elvileg szóba jöhet fakultatív nyelvoktatás bevezetése az elemista korosztálynak, és felső tagozatosok ingáztatása Igazfalvára vagy az újrászervezett lugosi iskolába, de ez inkább csak elvi lehetőség.

Szapáryfalva

Földrajzi fekvés: Szapáryfalva (románul Țipari) Lugostól mintegy 10 kilométerre északra fekvő település. Közigazgatásilag a románok által lakott Kastély (Coșteiu) község része. A községhez még két másik kisebb román falu is tartozik. A község lakossága 3422 fő, ez mintegy 10%-os csökkenés a 2002-es 3830 főhöz viszonyítva. A falu lakossága 2002-ben 820 fő volt, jelenleg mintegy 750 fő lehet. A legközelebbi magyar szigetfalu Bodófalva (9 km)

Etnikai struktúra: Szapáryfalva meglehetősen nagy méretű (mintegy 350 telkes) telepesfalu volt, amelyet 1881-ben alapított a magyar állam. A település 1977-ig megőrizte dominánsan magyar jellegét, a beköltöző románság a kilencvenes években kezdte felváltani az előregedett, magyarságot. 2002-ben már csak a 820 lakos 57%-a (468 fő) vallotta magát magyar nemzetiségűnek. 2011-re a magyarság kisebbségbe szorult a faluban. (Az egész községben összesen már csak 354-en vallották magukat magyar nemzetiségűnek.)

Oktatási helyzet: A településen 1-8 osztályos román iskola és összevont magyar nyelvű elemi oktatás működött, mindkét tagozaton sor került összevontásokra. A magyar csoportban a diákok létszáma a kilencvenes években 20 és 30 fő között mozgott, így a tagozat létszáma alig volt kisebb a román tagozaténál. A magyar osztályban a csökkenés az 1999/2000-es tanévtől indult be, 2006-ban már 10 fő alá csökkent a gyermekek száma, a 2011/2-es tanévben már csak a minimális 5 főt tette ki, majd a 2012/3-a tanévben megszűnt a magyar oktatás, annak ellenére, hogy 2010-ben a megszűnt bodófalvi elemi diákjainak is erősíteniük kellett volna a tagozatot. (Valójában a megszűnt iskolából 3 diák Lugosra ingázott) Az ezredfordulót követő évektől az iskola megszűnéséig iskolabusz szállította az ezt igénylő felső tagozatos diákokat Lugosra. Mivel közben a román felső tagozat is megszűnt a faluban, jelenleg a jellemző

az, hogy a magyar diákok is a román nyelvű elemi helybeli elvégzése után a községközpontban folytatják tanulmányaikat.

Oktatási jövőkép: Az elemi tagozat megszűnésével a tanárnő Lugosra került, az ottani magyar tagozatra, ennek ellenére a gyermekek nem követték. Ez a tény jól mutatja, hogy a megszűnés elsődleges oka nem demográfiai volt, hanem az, hogy a magyar nyelvű továbbtanulás lehetősége a lugosi iskola presztízsének lesüllyedésével beszűkült. (ld. a lugosi adatlapot).

Temesrékás

Földrajzi fekvés: Temesrékás (románul Recaș) Temes megyei kisváros, Temesvártól mintegy 25 kilométerre nyugatra, Lugos felé. A községet 2004-ben nyilvánították várossá. A közigazgatási egység lakossága a 2011-es népszámlálás szerint 7782 fő, de ez csalóka, mert a lakosság csaknem fele a település hat beosztott falvában (Aranyág, Bázos, Mélynádas, Őszény, Sztancsova, Temespéterfalva) lakik, a város tényleges lakossága 4500 fő körül lehet. (2002-ben a közigazgatási egységben 8560-an, a településen 4955-en laktak.)

Etnikai struktúra: Az egykor német-sokác településre a magyarság szervezeten, telepítés keretében érkezett az 1900-as évek elején. A település ma dominánsan román, érzékelhető roma, magyar és sokác kisebbséggel. Az egykori 1200 magyar telepes utódai már csak 645 fő tesznek ki. (A teljes közigazgatási egységre vonatkozó adat.) Ez a szám 2002-ben még 805 fő volt. Összességében tehát a magyarság száma erőteljesen, aránya gyengébben csökken a településen, de e csökkenés mértéke Temes-megyei viszonylatban nem számít kiemelkedőnek.

Oktatási helyzet: A településen a 89-es fordulatot követően indult újra egy összevont osztályban a magyar tannyelvű elemi oktatás. A diákok száma mindig a minimum környékén mozgott (4-8 fő). Az oktatás akkor szűnt meg, amikor a tanítónő elköltözött a településről. A településen azóta alternatív magyar oktatás sem került beindításra.

Oktatási jövőkép: A tényleges magyar születésszámot feltehetően alulbecslő népmozgalmi statisztikai adatok alapján is évente átlagosan 3-5 magyar gyermek születik a városban. Ez azt jelenti, hogy Temes-megyében Temesrékás a legmagasabb magyar születésszámmal rendelkező település ahol nincs magyar elemi oktatás. A város Temesvártól való távolsága elvileg még azt is lehetőség tenné, hogy felső tagozatra a magyar diákok Temesvárra ingázzanak.

Konklúziók, teendők

Oktatási kistérségek. Temes megyében napjainkban tulajdonképpen már csak négy potenciális oktatási kistérséget különböztethetünk meg, amelyek közül kettő a gyakorlatban nem működik. (Az Erdei Ildikó és szerzőtársai az ezredfordulón kidolgozott tervezetükben (ld. Erdei 2003) még hét oktatási kistérséggel számoltak a megyében.)

(1) Az első a temesvári, amihez a megyeszékhely mellett a város közvetlen vonzáskörzetébe (metropolisz övezetébe) tartozó községeket sorolhatjuk. Ezek között a mára a várossal összenőtt Újszentest kell kiemelnünk, amelynek jelentős magyar lakossága van és amely szervezeten kapcsolódik a Bartók Béla Líceumban folyó magyar oktatáshoz.

(2) A második oktatási potenciális oktatási kistérség központja Lugos és a környező magyar falvakat Nagybodófalvát, Szapáryfalvát és Igazfalvát foglalja magába.

(3) Nagyszentmiklós környékén a város mellett Nagycsanád és Pusztakeresztúr kellene, hogy alkosson egy kistérséget.

(4) Végül Végvár és Ötvösd alkot egy negyedik igen kicsi, de működőképes oktatási kistérséget.

Ezek a kistérségeken kívül létező kettő 8 osztályos (Ótelek, Zombolya) és egy elemi szintű (Detta) magyar oktatási helyszín a valóságban elszigetelten működik.

A kisvárosi oktatási intézmények gondjai. A megyében jelenleg a legnagyobb problémát az jelenti, hogy a kisvárosok köré szerveződő oktatási kistérségekben a magyar oktatási hálózat „bedőlni” látszik. A helyzet analóg Nagyszentmiklós és Lugos környékén. Az ezredforduló környékén mindkét kisváros magyar tagozatán csökkenni látszott a gyermeklétszám, amire válaszul elkezdődött a roma gyermekek rekrutációja, ami azzal kecsegtetett, hogy ki lehet egészíteni a csökkenő helyszámokat. A roma tanulók (akik ugyan magyar anyanyelvűek voltak, korábban nem kötődtek a magyar oktatáshoz) bevonásában minden bizonnyal szerepet játszott a Magyar Állam által folyósított oktatási nevelési támogatás. E mellett a református egyház Lugoson már az óvodai oktatásba is bevont roma gyermekeket. Következő lépésben a roma tanulók túlsúlyba kerültek a kisvárosok magyar tagozatán, ami olyannyira csökkentette ezen intézmények presztízsét, hogy először a városi magyar szülők, majd a környező falvakból származó diákok szülei is megtagadták, hogy a magyar tagozatra adják a gyermekeiket.

A magyar tagozat presztízsének növelése. A fent leírt folyamatot a két oktatási kistérségben nagyon gyorsan meg kellene fordítani, amennyiben nem akarjuk, hogy a magyar oktatási hálózat véglegesen felszámolódjon. Elsődleges cél lehetne valamilyen formában „újraalapítani” a két kisvárosban a magyar nyelvű oktatást úgy, hogy az a helyi és a környező falvakban élő szülők számára is vonzóbb legyen. Másrészt magyarországi, vagy Communitas-os pénzen olyan programokat, beruházásokat kell támogatni,

kezdeményezni amelyek hozzájárulnak a tagozat presztízsnövekedéséhez. Ilyenek lehetnek például a külföldi (nem magyarországi) osztálykirándulások; az anyanyelvi nyelvtanárok, vagy különböző látványos oktatási eszközök. Nagyszentmiklós esetén reális forgatókönyv lehet a városi magyar oktatás feladása és falusi oktatási helyszíneknek a határon túli magyarországi magyar közoktatási rendszerbe történő (nem hivatalos) integrálása. A lugosi kistérség esetén azonban ez az alternatíva sem adott, itt azonban az újralapítás reményét erőteljesen csökkenti, hogy a három „ráhordó” kisiskolából két helyen már megszűnt a magyar oktatás.